

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Lucie Melicharová

Sjednocení Kypru

jako podmínka vstupu Turecka do Evropské unie

Diplomová práce

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vstup Turecka do Evropské unie vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 30. srpna 2011

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. PhDr. Robertu Zbiralovi za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

Obsah

1	Úvod.....	7
1.1	Vymezení cílů.....	7
1.2	Struktura práce	9
1.3	Časové zařazení práce	9
1.4	Hodnocení použitých zdrojů	10
1.5	Ostatní záležitosti	10
2	Vstup Turecka do Evropské unie	11
2.1	Obecné podmínky.....	11
2.2	Podmínky na straně Turecka	12
2.3	Vývoj vztahů Turecka a Evropské unie	16
3	Kypr.....	22
3.1	Cesta Kypru do Evropské unie.....	23
3.2	Vznik kyperského problému.	25
3.2.1	Situace do roku 1974.....	25
3.2.2	Rok 1974 a důsledky invaze.....	27
3.3	Důsledky turecké invaze	28
4	Kyperská otázka na půdě EU, OSN, USA a Ruska	31
4.1	EU a kyperská otázka	31
4.1.1	Uznání Kyperské republiky ze strany Turecka	31
4.1.2	Stabilizace vztahů s členskými státy	33
4.1.3	Jak ovlivňuje kyperská otázka vztahy Turecka s Evropskou unií? Postoj Evropské unie ke kyperské otázce. Proč je to pro Evropskou unií, tak zásadně důležité, aby situace na ostrově byla vyřešena?.....	34
4.1.4	Proč je vyřešení kyperské otázky tak důležité?.....	34
4.2	OSN a kyperská otázka	35
4.2.1	Ústavní krize	36
4.2.2	Poslední vývoj ze strany OSN, vyjednávání v letošním roce	37
4.3	USA a Rusko	40
5	Annanův plán	43
5.1	Jaké řešení kyperské otázky nabízel a jaké podmínky chtěly vyjednat obě komunity?.....	43

5.2	Co vedlo k odmítnutí plánu kyperskými Řeky?	48
5.3	Jaký měl neúspěch referenda dopad na další vývoj na ostrově	50
5.4	Situace po odmítnutí Annanova plánu	51
6	Závěr.....	53
7	Bibliografie.....	57

Seznam tabulkových a grafických příloh

Seznam tabulkových příloh

Tabulka č. 1: Postoj členských států ke vstupu Turecka do EU	18
Tabulka č. 2: Požadavky kyperských Řeků a Turků.....	44
Tabulka č. 3: Shrnutí základních otázek kyperského konfliktu, které byly řešeny v Annanově plánu	47

Seznam grafických příloh

Obrázek č. 1: Rozdělený Kypr	29
------------------------------------	----

1 Úvod

Během studia mě zaujala tematika související s Evropskou unií. Ať již šlo o otázky spojené s členstvím nebo institucionální uspořádání, zájem o tuto oblast vedl k mému rozhodnutí zpracovat diplomovou práci na některé z témat související s aktuálním děním v Evropské unii. V rámci volitelných předmětů jsem se podrobněji seznámila s problematikou vstupu Turecka do Evropské unie a toto téma mě zaujalo natolik, že jsem ho zvolila jako téma své diplomové práce.

Při první zmínce o tomto tématu každého napadne několik důvodů, z kterých by Turecko do Evropské unie přijato být mělo či nemělo. V tisku, v literatuře, na internetu se nachází množství informací, které pojednávají o otázkách vstupu Turecka do Evropské unie. Nezůstává však u řešení jednoho problému, který Turecko musí vyřešit, aby se mohlo stát členským státem Evropské unie. Existuje celá řada faktorů, které zásadně ovlivňují vstup této jihovýchodní evropské země do Evropské unie. Toto téma je velmi obsáhlé a lze ho zpracovat mnoha způsoby.

Proto byl v této práci zvolen jeden konkrétní problém, jehož řešením Evropská unie podmiňuje přijetí Turecka. Tím je současný stav na ostrově Kypr, který je již několik desítek let rozdělen a stále není možné se dohodnout na jeho sjednocení. Již po desetiletí panují na ostrově napjaté vztahy. Ať už se jedná o dvě komunity obyvatel, které na ostrově žijí či vztahy mezi Tureckem a Řeckem, které si ostrov nárokují nebo postoje ostatních evropských zemí. Dlouho neutuchající nepříznivá situace, ale i neschopnost jednotlivých států se několik desítek let dohodnout na uspokojivém řešení bude jistě zajímavým tématem pro zpracování.

1.1 Vymezení cílů

Členství Turecka je podmiňováno plněním základních kritérií, která musí splňovat každý stát před vstupem do Evropské unie. V případě Turecka existuje ještě několik dalších požadavků, které jsou předmětem jednání a Evropská unie požaduje jejich nápravu a řešení, aby se Turecko mohlo stát plnohodnotným členem. Jedná se například o dodržování lidských práv v Turecku, kontroverzní otázku odlišné kultury a náboženství a mnohé další. O těch však nebude v textu pojednáváno.

Cílem práce není se zabývat všemi pozitivy a negativy tureckého členství a vyslovit jednoznačný závěr, zda by se Turecko mělo stát členem Evropské unie. Cílem této práce je soustředit se na jeden z hlavních faktorů ovlivňující jeho vstup a přiblížit čtenářům danou

problematiku. Pro tuto práci jsem zvolila výběr konkrétního požadavku, jehož vyřešením podmiňuje Evropská unie členství Turecka a tím je kyperská otázka. Hlavním cílem práce je vyslovit stanovisko, zda Turecko může skutečně vstoupit do Evropské unie, aniž by se vyřešila kyperská otázka. S tím souvisí i další záměr a to shrnout, co Evropská unie po Turecku požaduje, jaké jsou možnosti řešení situace na Kypru a také jaké pokusy o sjednocení ostrova byly učiněny v minulosti.

Do situace na Kypru je začleněna nejen Evropská unie, ale i další mezinárodní subjekty, jejichž postoje budou v práci také uvedeny. Z nabytých znalostí samozřejmě sama nemohu vytvořit plán pro vyřešení kyperské otázky. V práci chci především konfrontovat jednotlivé názory a postoje různých autorů, které souvisí se členstvím Turecka v Evropské unii a kyperskou otázkou a jednotlivá fakta porovnat.

Z těchto cílů by mělo být možné dovodit závěry formou odpovědí na následující otázky:

Jak ovlivňuje kyperská otázka vztahy s Evropskou unií? Postoj Evropské unie ke kyperské otázce. Proč je pro Evropskou unii, tak zásadně důležité, aby situace na ostrově byla vyřešena?

Evropská unie považuje řešení kyperské otázky za jedno z kritérií, které Turecko musí splnit, aby se mohlo stát jejím členem. Lze tedy předpokládat, že řešení kyperské otázky je pro Evropskou unii velice citlivým a důležitým tématem. Zda je tato hypotéza správná a proč právě kyperská otázka je tak vážným problémem a jaký je postoj Evropské unie k této situaci by mělo být zodpověděno zkoumáním této otázky.

Jakou roli hraje při řešení kyperské otázky Organizace spojených národů (OSN)? A je možné, že vyřešení konfliktu bude v jejích rukou?

V historii kyperského konfliktu sehrála OSN velkou roli. Z její strany trvá snaha na urovnání kyperské otázky a dodnes působí na území ostrova její mírová mise. Jaký je postoj OSN k situaci a jak se její pokusy o sjednocení dotýkají plánů EU? Je správná hypotéza, že sjednocení ostrova je možné pouze s pomocí OSN? V rámci jedné z kapitol bude věnován prostor nejen postoji OSN ke kyperské otázce, ale i dalších mezinárodních subjektů. Tato část práce by měla přinést odpověď na otázky, proč se řešení Kyperské otázky dostalo za hranice EU na mezinárodní úroveň? Čím je Kypr atraktivní pro ostatní státy?

Co měl přinést Annanův plán pro Kypr? Co způsobilo jeho odmítnutí Kyperskými Řeky? Jaký dopad měl neúspěch Annanova plánu na další vývoj na ostrově?

Před vstupem Kypru do Evropské unie se konalo referendum o přijetí Annanova plánu, které mělo rozdělený ostrov sjednotit. Toto referendum však dopadlo v neprospěch sjednocení a tudíž se členem Evropské unie stala pouze řecká část ostrova. Co bylo součástí Annanova plánu? Jaké byly jeho podmínky? A co následovalo po jeho odmítnutí v dubnu v roce 2004? Předmětem této práce bude odpověď i na tyto otázky.

1.2 Struktura práce

Diplomová práce je rozdělena do sedmi kapitol včetně bibliografie. V úvodu je vymezen cíl práce, struktura a hodnocení použitých zdrojů. Druhá kapitola je věnována procesu rozšiřování Evropské unie z hlediska kritérií, které by mělo Turecko splňovat. Ve třetí kapitole je vymezen hlavní subjekt zkoumání, kterým je ostrov Kypr a „dva státy“, které se zde nachází. Součástí této kapitoly bude stručný popis cesty Kypru do Evropské unie a okolností, které v roce 1974 vedly k rozdělení ostrova.

V následujících kapitolách by měly být zodpovězeny výzkumné otázky. Čtvrtá kapitola pojednává o vztahu Evropské unie a OSN ke kyperské otázce, jak Evropská unie vnímá problém rozděleného ostrova a proč je řešení kyperské otázky jedním z kritérií podmiňující členství Turecka v Evropské unii. V této kapitole je také věnována pozornost zájmům OSN na Kypru a jejím snahám řešit situaci.

Pátá kapitola se věnuje rozboru Annanova plánu, který byl základem pro referendum o sjednocení ostrova před vstupem Kypru do Evropské unie a doposud byl považován za jedno z nejkompexnějších řešení situace na ostrově. Zde by měla být zodpovězena otázka, jaký dopad měl neúspěch Annanova plánu na další vývoj na ostrově. V závěru práce budou srovnány jednotlivé názory autorů na členství Turecka v EU v souvislosti s vyřešením kyperské otázky a na základě toho budou uvedena možná řešení situace. Bude zodpovězen cíl práce.

1.3 Časové zařazení práce

Počátek konfliktu na Kypru spadá již do 19. století a proto nelze v této práci časově pojmut veškeré události, které měly nebo mají vliv na situaci na rozděleném ostrově. Z toho důvodu bude věnována pozornost historii teprve nedávné. Jedná se o období od roku 1964 až po současnost. V práci jsou podrobněji rozebrány události z let 1964, 1974 a 2004. V těchto letech došlo k zásadním změnám a pokusům o vyřešení konfliktu na ostrově, které ovlivnily

osud ostrova až do dnešních dní. Protože se jedná o chronologické shrnutí událostí, práce bude mít v těchto částech spíše popisný charakter.

1.4 Hodnocení použitých zdrojů

Ke zpracování tohoto tématu je k dispozici celá řada materiálů, ze kterých lze zhodnotit historické souvislosti, vztahy Evropské unie, Turecka a Kypru a možnosti budoucích řešení kyperské otázky. Jelikož se kyperská otázka příliš těsně nedotýká zájmů České republiky, bylo třeba využít i zahraničních zdrojů, zejména článků z odborných časopisů. Přestože je převážná většina užití literatury cizojazyčná, byly pro text zpracovány i zdroje pocházející od českých autorů. Lze se tedy domnívat, že práce tohoto druhu přiblíží alespoň částečně i českým čtenářům problematiku kyperské otázky z pohledu zahraničních autorů a bude pro ně zajímavým přínosem a přiblížením problematiky kyperské otázky.

Z primárních zdrojů byly při psaní práce použity informace o událostech zejména z novinových článků a internetových zdrojů. Dále byly zpracovány postoje různých institucí. Zejména pro hodnocení kyperské otázky bylo užito oficiálních webových stránek Ministerstva zahraničních věcí Kyperské republiky a OSN. V nemalém množství byly též použity sekundární zdroje v podobě, již zmíněných odborných článků a studií zahraničních autorů.

1.5 Ostatní záležitosti

Pro specifikaci jednotlivých subjektů na Kypru bude užito termínů Severokyperská turecká republika, TRNC¹ nebo severní část ostrova, v tom případě se jedná o tu část ostrova, kde žijí kyperští Turci, a která je kontrolována tureckou armádou. Řecká část ostrova pak zastřešuje pojmy Kyperská republika, jižní část ostrova, která je osídlena kyperskými Řeky a v neposlední řadě území, na kterém je aplikováno *acquis communautaire*.

Práce je svým charakterem spíše prací popisnou. Ke konfrontaci názorů a postojů jednotlivých subjektů dochází zejména v souvislosti s odpověďmi na výzkumné otázky. Pro vypracování textu byla užita metoda dedukce. Na základě určitých tvrzení byly odvozeny některé závěry.

¹ Turkish Republic of Northern Cyprus.

2 Vstup Turecka do Evropské unie

Každý stát, vyjma původních zakládajících států², který je dnes členem Evropské unie (EU) musel projít přístupovým procesem. Od podání žádosti do uzavření přístupových kapitol vede dlouhá cesta. Ať už se jedná o plnění podmínek nebo o proces, který probíhá v institucích EU. V této kapitole nebude popsán přístupový proces v tom smyslu, které instituce EU se k žádosti vyjadřují nebo k jakým dochází hlasováním v rámci přístupového procesu. Pozornost bude zaměřena právě na podmínky, které musí státy splňovat a jak je tomu v případě Turecka.

Předmětem této kapitoly je i vývoj vztahů Turecka s EU. Vzhledem k tomu, že se jedná o sled událostí, kterými se Turecko snažilo přibližovat k EU je tato část spíše popisná. V závěru je věnován prostor postoji vybraných členských států ke vstupu Turecka. Není možné jen v rámci této kapitoly zcela pojmout postoje všech členských států, proto byly vybrány ty nejvýraznější odezvy, aby vyjádřily rozdílné postoje členských států k tureckému členství.

2.1 Obecné podmínky³

V červnu roku 1993 proběhl summit Evropské rady v Kodani, který formuloval základní hmotněprávní úpravu podmínek přistoupení. Souhrnně byly tyto podmínky formulovány na summitech v Essenu (1994), Madridu (1995) a Helsinkách (1999). Potvrzeny byly ve sdělení Evropské komise „Agenda 2000“ 16. července 1997. Podmínky jsou rozděleny na dvě hlavní skupiny, a to na podmínky na straně kandidátské země a na straně EU.

Podmínky přistoupení na straně kandidátských států lze rozdělit do tří podkategorií a to kategorie formálně právní, politické a ekonomické. Z hlediska právní povahy kandidáta se musí jednat o stát. Členem EU nemůže být mezinárodní organizace. Kandidátem pak může být pouze stát evropský. S tím souvisí otázka, nakolik je právě Turecko evropským státem, když většina jeho území leží v Asii. Do preambule Asociační dohody, která rozšířila celní unii mezi EU a Tureckem, byla proto přidána klauzule o možném budoucím přistoupení Turecka k

² Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo a Nizozemsko.

³ Pro uvedené vymezení podmínek přistoupení bylo užito zdroje: SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a. s., 2007, s. 265 – 269.

EU. Další z podmínek právní povahy, kterou musí přistupující stát splňovat, je přijetí *acquis communautaire*.⁴

Mezi politické podmínky přistoupení náleží respektování svobody, demokracie, právního státu, lidských práv a základních svobod včetně ochrany menšin a stabilita institucí garantujících demokracii. EU zkoumá také schopnost státní správy a soudnictví všechny tyto závazky aplikovat. V neposlední řadě spadá mezi politické podmínky i rozvíjení regionální spolupráce mezi kandidátskými státy. Na rozdíl od politických, ekonomické podmínky nejsou přesně definovány. Vyplývají pouze ze závěrů summitu v Kodani. Patří mezi ně zejména fungující tržní hospodářství, schopnost čelit konkurenčním tlakům a aplikace regionální politiky.

Kromě podmínek, které musí splňovat kandidátské země, existují i podmínky na straně EU. Patří sem tzv. „absorpční kapacita“. Tento pojem zahrnuje schopnost přijmout nové členy při zachování hybné síly evropské integrace. Jde především o reformu společné zemědělské politiky, čerpání ze strukturálních fondů a nutnost institucionální reformy při přijetí nových členů.

2.2 Podmínky na straně Turecka

Snahy Turecka o vstup do EU trvají již desítky let a ani v roce 2011 nelze s jistotou říci, zda se Turecko členským státem stane. Daný stav jasně vystihuje ve svém článku Vít Beneš. K plnění kritérií ze strany EU uvádí, že: „Schopnost Turecka pokračovat v jednáních a jeho připravenost stát se členem EU je ovlivněna podobou a vývojem kritérií, které Evropská unie na Turecko klade.“⁵

S tímto názorem lze souhlasit. Ačkoli byla přístupová jednání s Tureckem zahájena, tak vyjednávání o přistoupení k EU brání mnoho překážek. Ty se odvíjí zejména od toho, že Turecko zcela nesplňuje kodaňská kritéria. Navíc je zde několik dalších faktorů, které rozvíjí diskuzi o přijetí této „neevropské země“ a ze kterých EU vyvozuje další kritéria. Svým charakterem sem spadá právě kyperská otázka. Kyperská republika byla přijata do EU bez jakéhokoli řešení situace na ostrově, avšak turecké členství je podmíněno tím, že kyperský problém musí být vyřešen. O tom pak podrobněji v dalších kapitolách.

⁴ Souhrn právních pravidel EU.

⁵ BENEŠ, Vít. Evropská unie a Turecko: krize důvěry? *Mezinárodní politika*, 2006, č. 11, s. 11.

Turecko vedle kodaňských kritérií musí splnit i další podmínky, aby se mohlo stát členem EU. Vít Beneš rozděluje tyto kritéria EU do čtyř skupin.⁶ První skupina je tvořena „klasickými“ kodaňskými kritérii. Druhá skupina kritérií souvisí s geografickou polohou Turecka a zavazuje Turecko k dobrým sousedským vztahům a mírovému řešení hraničních sporů. Další dvě kritéria souvisí již se zmiňovanou situací na ostrově Kypr. Jedním z nich je komplexní řešení kyperského problému v rámci OSN a dále plnění závazků z Asociační dohody, kterou se rozšiřuje celní unie mezi EU a Tureckem o deset členských zemí, které přistoupily do EU v roce 2004. Mezi které samozřejmě spadá i řecká část Kypru, kterou Turecko neuznalo.

Kodaňská kritéria lze rozdělit do tří podkategorií na podmínky právní, politické a ekonomické. O právních podmínkách bylo pojednáno výše. Z politických podmínek je pak pro Turecko největším problémem zlepšení situace v oblasti lidských práv. Během dlouholetého procesu prošlo několika reformami, mění legislativu, nicméně problémy stále přetrvávají. Menšiny žijící v Turecku donedávna nemohly používat svojí řeč a bylo dokonce zakázáno rozhlasové a televizní vysílání v jejich národních jazycích. Turecko tyto zákony mění pouze na nátlak EU, což svědčí o tom, že se s nimi zcela neztotožňuje. Na tento problém by mělo být nahlíženo z hlediska plnění podmínek členství, kde EU nemůže ustoupit ze svých požadavků.⁷

S tímto hodnocením lze souhlasit. Turecko, které se snaží získat členství v EU, by mělo v plnění těchto podmínek postupovat zcela samostatně a nečekat na „pokyny“ EU, které ze zákonů má zrušit, aby dosáhlo zlepšení v oblasti lidských práv. Dle článku 2 SEU⁸ je: „EU založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřipustností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“ Z daného postoje Turecka není snadné věřit tomu, že tyto hodnoty plně uznává.

Je sice pozitivní, že Turecko se řídí pokyny ze strany EU, ale jak se bude chovat, až bude její součástí, je-li jediným motivačním faktorem příslib budoucího členství?⁹ Je možné očekávat tento pozitivní přístup i po vstupu do EU? U Kyperské republiky došlo po přistoupení do EU k poklesu iniciativy, konkrétně ve snaze řešit kyperskou otázku a lze se

⁶ BENEŠ, Vít. Evropská unie a Turecko: krize důvěry? *Mezinárodní politika*, 2006, č. 11, s. 11.

⁷ GERGELOVÁ, Angelika. Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 41.

⁸ Smlouva o Evropské unii.

⁹ GERGELOVÁ, Angelika. Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 42.

domnívat, že na základě výše uvedeného přístupu Turecka k plnění kritérií se tohoto přístupu EU dočká i z jeho strany.¹⁰

Další mezi kodaňskými kritérii jsou ekonomické podmínky. Ty vyplynuly ze závěrů kodaňského summitu a patří mezi ně fungující tržní hospodářství, schopnost čelit konkurenčním tlakům a aplikace regionální politiky. Pro zhodnocení ekonomické situace Turecka byly použity níže uvedené zdroje a jejich autoři se v tomto hodnocení shodují. Na jednu stranu je Turecká ekonomika přínosem pro EU, na druhou stranu zde existují regionální disproporce, které situaci značně komplikují.

Tureckému hospodářství je přikládán velký význam, neboť Turecko se řadí mezi nejrychleji rostoucí ekonomiky světa, ovlivňuje nejen evropské, ale i světové trhy a snaží se o co největší příliv zahraničních investic. Pro zahraniční investory je atraktivní dynamický růst ekonomiky, relativně nízké zdanění a tempo probíhajících reforem. Na druhou stranu je růst tureckého hospodářství do značné míry závislý na půjčkách od Mezinárodního měnového fondu a Světové banky. Velmi vážným problémem je také rozdělení Turecka na „bohatý západ“ a „chudý východ“. Toto rozdělení způsobuje, že 80 % celkové produkce je vytvářeno v západní části země, což z Turecka činí stát s největšími regionálními disproporcemi v Evropě.¹¹

Východní část země je velmi chudá a navíc se neustále vyliďňuje, což je způsobeno politickou nestabilitou. Příliv investic do tohoto regionu také omezuje blízkost Íránu a Iráku. Regionální politika v podstatě nefunguje. Vedle její reformy je také nutná reforma tureckého zemědělství, které je velmi neefektivní a zastaralé. V rámci předvstupní pomoci země čerpá prostředky od EU, ale pokud by se stala členem, má samozřejmě nárok na větší objem peněz. V tomto ohledu bude pak Turecko pro EU zátěží, protože turecké zemědělství potřebuje reformu, která bude značně finančně náročná. I přes regionální disproporce a zastaralé zemědělství se do budoucna dá očekávat, že zájem o tureckou ekonomiku poroste, především v souvislosti s pokračujícími přístupovými rozhovory a politickou stabilizací.¹²

V souvislosti s ekonomickou situací Turecka nelze nezmínit dnešní ekonomickou situaci Řecka, která zasáhla samozřejmě i EU, což dle Jaroslava Maška ovlivnilo i postoj k dalšímu rozšiřování. Ve svém článku Turecko nedorazí, bude euro za 10 Kč?¹³ Jaroslav Mašek naopak uvádí, že o dalším rozšiřování EU nikdo vážně neuvažuje. Dle jeho názoru je

¹⁰ Zajisté ne v tomto stejném případě. Pro Turecko je řešení kyperské otázky součástí přístupových rozhovorů. Jedná se zde zejména o plnění povinností spojené se členstvím v EU, které by Turecko muselo dodržovat.

¹¹ STUDNIČNÁ, Zuzana. Turecký pochod za lepšími časy. *Mezinárodní politika*, 2007, č. 9, s. 14 – 15.

¹² GERGELOVÁ, Angelika. Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. Vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 37 – 38.

¹³ MAŠEK, Jaroslav. Turecko nedorazí, bude euro za 10 Kč? *MF Dnes*, 4. května 2010, s. 2.

těžko uvěřitelné, že by konkrétně Německo přijalo Turecko do EU. I z nejzákladnějšího srovnání, je řecké hospodářství na lepší úrovni než turecké, přesto prakticky zkrachovalo. Podle jeho slov bude veškerá snaha upřena k udržení EU místo jejího rozšíření.

Vedle plnění kodaňských kritérií by musela i EU splnit podmínky související s rozšířením. Měla by přizpůsobit své mechanismy přijetí nového člena, a pokud by se tak stalo, bylo by Turecko jejím druhým nejlidnatějším státem. To by se zajisté odrazilo ve složení institucí EU, kde by Turecko získalo silné zastoupení. Evropská společenství byla založena šesti státy a institucionální struktura byla nastavena pro malý počet zemí. Rozšíření na „východ“ v roce 2004 bylo provázeno částečnou institucionální přeměnou, která umožnila formální fungování rozšířené EU. Dle Reformní smlouvy má zasedat v Evropském parlamentu 750 poslanců.¹⁴ Zůstane-li v době, kdy bude Turecko vstupovat do EU velikost Evropského parlamentu zachována, bude se muset počet křesel přerozdělit. Nicméně se oslabí zastoupení velkých zemí. Z hlediska absorpční kapacity je Turecko nejproblematičtější zemí. Institucionální reforma fungování EU by byla pro jeho přijetí nezbytná.¹⁵

Asi nejkontroverznější otázkou, která vznikla v souvislosti s členstvím Turecka v EU, je rozdílná kultura a náboženství této země. Vzhledem k tomu, že Turecko je nástupcem Osmanské říše, která kdysi zasahovala do evropského území nelze zcela tvrdit, že turecká kultura a historie není evropská. I když Turecko je muslimskou zemí, což ovlivňuje nejen kulturu, ale i politický systém, náhled na demokracii a lidská práva, můžeme stejně nahlížet na islám. V současné době však bývá islám spojován s fundamentalismem a radikalismem, což Turecku více ztěžuje přesvědčit evropskou veřejnost o svém členství v EU. Zastánci tureckého vstupu však vidí v Turecku „most“ mezi Evropou a Blízkým východem, což by pomohlo ke stabilizaci regionu.¹⁶ Lze se domnívat, že na základě zkušeností mezinárodního společenství s teroristickými útoky posledních let, bude ještě tato otázka předmětem četných diskuzí. V této práci bude však tímto problematika turecké kultury a náboženství uzavřena. Cílem této práce je vyjádřit postoj zda se Turecko může stát členským státem EU bez toho, aby se vyřešila kyperská otázka.

Kyperská otázka se stala jedním z klíčových problémů pro vývoj jednání Turecka a EU. Řecká část Kypru byla totiž do EU přijata i přesto, že odmítla Annanův plán na sjednocení ostrova v roce 2004 a řešení kyperské otázky bylo přeneseno na stranu Turecka.

¹⁴ Tento strop bude platit až od roku 2014. EUROSOP. *Hlavní změny ve fungování EU* [online]. www.euroskop.cz, [cit. 8. září 2010]. Dostupné na <<http://www.euroskop.cz/8880/sekce/hlavni-zmeny-ve-fungovani-eu/>>.

¹⁵ GERGELOVÁ, Angelika. Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 33 – 35.

¹⁶ Tamtéž, s. 39 – 41.

EU dokonce v souvislosti s řešením tohoto problému pozastavila Turecku otevírání některých přístupových kapitol a oznámila, že v nich nebude pokračováno, dokud Turecko neurovná záležitosti na Kypru. Proč tomu tak je a jaké z toho plynou důsledky, je předmětem dalších kapitol.

2.3 Vývoj vztahů Turecka a Evropské unie

Turecko se stalo přidruženým členem Evropského hospodářského společenství (EHS) v roce 1963 podpisem Ankarské dohody. Jejím původním cílem bylo vytvoření celní unie. K tomu však došlo až o několik desítek let později v roce 1995. Od této doby se začaly rozvíjet užší vztahy Turecka s EHS. V roce 1987 pak Turecko žádalo poprvé a neúspěšně o plné členství.¹⁷

Díky vytvoření celní unie v roce 1995 obchod mezi Tureckem a členskými zeměmi výrazně posílil. Celní unie se vztahuje především na obchod s průmyslovými výrobky a harmonizaci předpisů. Obchod s EU nyní tvoří více než polovinu zahraničního obchodu Turecka.¹⁸ I když celní unie není zcela rovnocenná plnému členství je rozhodně nemalým propojením a zúžením dalších vztahů Turecka s EU a schopností obchodovat s vyspělými evropskými zeměmi a vyrovnat se jim kvalitou výrobků.

Zlom pro Turecko nastal v roce 1999 na summitu konaném v Helsinkách, kde mu byl udělen status kandidátské země. V listopadu 2002 se EU zavázala zahájit přístupové rozhovory s Tureckem, jakmile budou splněna kodaňská kritéria. Evropská komise doporučila v roce 2004 zahájit přístupové rozhovory s upozorněním, že budou trvat minimálně 10 až 15 let. Datem zahájení přístupových rozhovorů se stal 3. říjen 2005. Jednání však probíhala pomalu a z pravidelných hodnotících zpráv Evropské komise vyplývalo pro Turecko jen pár pozitiv.¹⁹ Jak bylo řečeno výše, za hlavní přínos lze považovat, že Turecko je důležitou regionální velmocí, tranzitní zemí pro dodávky energií z Blízkého východu a jakýmsi mostem k islámu.

V letech 2005 až 2007 však vzájemné vztahy Turecka a EU procházely problematickým obdobím.²⁰ Za jeden z nejzávažnějších problémů byl označen rozdělený

¹⁷ THIM, Michal. *Vnější vztahy Evropské unie: Turecko*. 1. vydání. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008, s. 92 – 94.

¹⁸ EVROPSKÁ KOMISE. *Rozšíření: Vztahy EU-Turecko* [online]. <http://ec.europa.eu>, [cit. 15. srpna 2010]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_cs.htm>.

¹⁹ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 595 – 596.

²⁰ THIM, Michal. *Vnější vztahy Evropské unie: Turecko*. 1. vydání. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008, s. 95 – 96.

Kypr a situaci neprospěly ani předvolební kampaně a volby nejen v Turecku, ale rovněž ve Francii a Německu. Právě postoj těchto zemí byl pro další vývoj přístupových rozhovorů zásadní. Ve Francii byl dokonce přijat ústavní zákon, který podmiňuje každé další rozšíření EU, s výjimkou Chorvatska, schválením v referendu. Také pravidelné hodnotící zprávy v oblasti lidských práv byly v tomto období kritické a Turecko dostalo negativní signály ke svému případnému budoucímu členství.

V EU neexistuje jednotný názor na turecké členství. Některé země vstup Turecka podporují, jiné jsou naopak proti. Postoje členských států k přistoupení Turecka do EU souvisí s jejich zahraniční politikou a veřejným míněním. Neopominutelná je i vlastní zkušenost s tureckou komunitou v zemi. Kromě EU sledují přístupový proces Turecka i ostatní státy a mezinárodní subjekty. Kladným postojem k členství Turecka v EU se netají například Spojené státy americké a OSN se již dlouhá léta snaží přimět Turecko a Řecko k urovnání konfliktu na Kypru, který znemožňuje Turecku stát se členem EU.

V následující tabulce č. 1 je shrnut postoj členských států EU, tak jak se vyjadřují k tureckému členství, popřípadě jaké navrhuji jiné řešení, pokud by k němu nemělo dojít. Následně pak bude v textu věnována pozornost vybraným zemím a jejich přístupu k přistoupení Turecka do EU. Zhodnocením těchto stanovisek bude pak tato kapitola uzavřena.

Tabulka č. 1: Postoj členských států ke vstupu Turecka do EU, zdroj²¹

PRO VSTUP	PROTI VSTUPU	
stát	stát	návrh řešení
Belgie	Dánsko	nemá
Finsko	Francie	místo členství vytvoření projektu „Středomořská unie“
Itálie	Irsko	nemá
Lucembursko	Německo	místo členství privilegované partnerství
Portugalsko	Nizozemí	nemá
Španělsko	Rakousko	místo členství privilegované partnerství
Velká Británie	x	x
země střední a východní Evropy	x	x

V Německu, Francii, Rakousku, Dánsku, Nizozemí a Irsku naráží vstup Turecka na negativní postoj veřejnosti. Německo a Francie dokonce odmítají členství Turecka a navrhují formu tzv. „privilegovaného partnerství“. Nelze však opomíjet kulturně-geopolitický aspekt. Pokud by se Turecku dveře do EU zavřely, většina muslimů, žijících v Evropské unii i mimo ni by si tento krok mohla vyložit jako důkaz uzavřenosti Evropy, jako „klubu křesťanských států“. Naopak vstup Turecka by jen potvrdil hodnoty, na kterých je Evropa postavena. Těmito hodnotami jsou demokracie, náboženství a rasová a kulturní tolerance. Členství Turecka by znamenalo přínos i pro evropské státy, pro něž je zásadní otázkou integrace a multikulturalismus.²²

Podobný názor zastává ve svém článku i Ali Tekin. Dle jeho slov se očekává, že posílení multikulturalismu v rámci EU dokáže, že EU je založena na společných hodnotách a principech nejen na křesťanství.²³ S odstupem času, zejména ve spojitosti s událostmi

²¹ SUMER, Fahrettin. Turkey, a Special EU Neighbour Patiently Awaiting a "Promised Marriage". Virginia Commonwealth University, International Studies Faculty, 2009, s. 135. a GÜNEY, Aylin. The future of Turkey in the European Union. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science, 2005, s. 313.

²² SOULEIMANOV, Emil. Perspektivy vstupu Turecka do Evropské unie: Viděno z českého úhlu pohledu. *Mezinárodní politika*, 2005, č. 1, s. 18.

²³ TEKIN, Ali. Future of Turkey – EU relations: a civilisation discourse. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of International Relations, 2005, s. 299.

posledních let, se však nabízí otázka, zda-li se lze ještě domnívat, že by multikulturalismus byl v současné době nosnou konstrukcí pro Evropu.

Při bližším pohledu na země, které nesouhlasí se členstvím Turecka lze říci, že patří mezi ty, které mají s muslimskými komunitami na svém území negativní zkušenost. V souvislosti se členstvím Turecka v EU lze očekávat další příliv přistěhovalců na evropské území a lze předpokládat, že i toto je důvod k obavám pro tyto státy, kde je již muslimská komunita silně zastoupena.

Tak je tomu právě v Německu, kde žije přibližně 2,7 milionu Turků. Při návštěvě Angely Merkelové v Turecku v březnu 2010 bylo opět potvrzeno, že Německo nepodpoří plné členství Turecka v EU. Angela Merkelová zdůvodnila tento přístup Německa tím, že reformy, které musí Turecko v souvislosti se vstupem do EU učinit, pokračují pomalým tempem. Dalším trnem v oku je fakt, že Turecko stále brání kyperským lodím a letadlům ve vstupu do země.²⁴

V Rakousku také nepanuje velká podpora vstupu Turecka do EU. Rakouská vláda dokonce v roce 2007 oznámila, že o případném přistoupení Turecka do EU budou rozhodovat občané v referendu a lze očekávat, že výsledky tohoto referenda by byly pro Turecko negativní. Lze se domnívat, že v případě Rakouska se negativní postoj vůči tureckému členství bude odvíjet zejména od historických zkušeností. Rakušané samozřejmě mají také obavy z přílivu pracovníků na rakouský pracovní trh.²⁵ Nutno však říci, že Rakousko využilo přechodná období i vůči přistupujícím státům v roce 2004 a svůj pracovní trh si chrání celkově. Tento krok tedy nelze vyloženě považovat za obranu proti přílivu přistěhovalců konkrétně z Turecka.

Vstřícný krok vůči členství Turecka učinilo v červnu 2010 na konci svého předsednictví Španělsko. Šéfové diplomacií obou zemí se za španělského předsednictví sešli k jednání, na kterém bylo dohodnuto vyjednávání další z kapitol, které je potřeba uzavřít, aby se Turecko mohlo stát členem EU. Toto gesto může být považováno za vstřícné a povzbudivé ze strany Španělska, i když se jedná o kapitolu o bezpečnosti potravin, veterinární a fytosanitární politice, s jejímž uzavřením nejsou očekávány žádné komplikace.²⁶

²⁴ KOUBOVÁ, Kateřina. Merkelová: Turci, učte se německy, ale Unii teď vzdejte. *MF Dnes*, 30. března 2010, s. 7.

²⁵ Přístupové rozhovory EU a Turecka. *Turecko nevstoupí do EU dříve než v roce 2024, myslí si rakouský ministr* [online]. www.euractiv.cz, [cit. 16. dubna 2011]. Dostupné na <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-nevstoupi-do-eu-drive-nez-v-roce-2024-mysli-si-rakousky-ministr-008284>>.

²⁶ Přístupové rozhovory EU s Chorvatskem a Tureckem. *Španělsko dohání, co se dá: otevřelo kapitoly s Chorvatskem a Tureckem* [online]. www.euractiv.cz, [cit. 16. dubna 2011]. Dostupné na <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/spanelsko-dohani-co-se-da-otevrela-kapitoly-s-chorvatskem-a-tureckem-007684>>.

Přístup Španělska však nabízí širší úhel pohledu. Během Španělského předsednictví bylo projednáváno rozšíření EU a veškerá pozornost v rámci rozšiřování EU byla obrácena na Chorvatsko. Až poslední den svého předsednictví Španělsko otevřelo kapitolu o bezpečnosti potravin, v rámci přístupového procesu Turecka. Španělsko patří mezi země, které souhlasí se vstupem Turecka do EU. Lze tedy předpokládat, že právě tímto krokem vyjádřilo Turecku svoji podporu.

Mohou však vzniknout dohady, že tento krok měl být jen jakýmsi gestem vůči Turecku, aby nedošlo k mýlce, že jeho přístupové rozhovory jsou zpomaleny. Prezident Spojených států amerických Barack Obama tento postup kritizoval právě z tohoto důvodu a prohlásil, že EU vhání Turecko do společnosti radikálních islámských států jako Sýrie a Írán tím, že nevěnuje přístupovým jednáním dostatečnou pozornost.²⁷ Spojené státy americké (USA) patří mezi země, které vstup Turecka do EU podporují a taktéž se zapojují do řešení kyperské otázky. Jaké důvody je k tomu vedou a jak si představují řešení konfliktu je předmětem čtvrté kapitoly, která pojednává o vztazích dalších mezinárodních subjektů právě ke kyperské otázce.

Postojem České republiky ke členství Turecka se ve svém článku Perspektivy vstupu Turecka do Evropské unie zabývá Emil Souleimanov²⁸ a podle něj je kladný. Turecko patří mezi dvacet nejvýznamnějších obchodních partnerů České republiky a jejich vzájemné vztahy jsou především ekonomické. Na rozdíl od Německa, kde žije nejpočetnější skupina přistěhovalců z Turecka, nemá Česká republika s tureckou komunitou žádnou negativní zkušenost, a proto je dle jeho názoru vstup Turecka do EU z české strany podporován.

Z ekonomického hlediska je Turecko i přes některé nedostatky na vzestupu. Lze však usuzovat, že jenom ekonomický rozvoj pro členství v EU není dostačující. Pro zjednodušení podmínek obchodování byla vytvořena celní unie, a co by tedy bylo přínosem Turecka do EU? Zatím se zdá, že jen obavy členských států z přílivu přistěhovalců. Všeobecně lze říci, že vlastní zkušenost s tureckou komunitou v zemi, je jedním ze základních faktorů ovlivňující postoj států ke členství Turecka v EU. Bohužel z negativních ohlasů evropských zemí, které tuto zkušenost mají se zdá, že není příliš pozitivní. Přichází tedy na řadu otázka, zda je vůbec možné, aby se země, která je tak negativně přijímána v největších evropských státech stala členem EU? Lze se domnívat, že samotným vyřešením kyperské otázky by Turecko

²⁷ Přístupové rozhovory EU s Chorvatskem a Tureckem. *Španělsko dohání, co se dá: otevřelo kapitoly s Chorvatskem a Tureckem* [online]. www.euractiv.cz, [cit. 16. dubna 2011]. Dostupné na <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/spanelsko-dohani-co-se-da-otvirelo-kapitoly-s-chorvatskem-a-tureckem-007684>>.

²⁸ SOULEIMANOV, Emil. Perspektivy vstupu Turecka do Evropské unie: Viděno z českého úhlu pohledu. *Mezinárodní politika*, 2005, č. 1, s. 16.

v přístupovém procesu nemělo vyhráno. Vnímá-li Turecko všechny tyto okolnosti, lze předpokládat, že se tento přístup odráží i v rámci řešení kyperské otázky. Proč by mělo vynakládat snahu na řešení tak náročného problému, pokud nemá plnou jistotu členství.

3 Kypr

I přes to, že Turecko o vstupu do EU jedná již několik desítek let, mluví pro něj řada faktorů a má své zastánce, stále existuje několik otázek, které brání Turecku ve vstupu a EU považuje jejich vyřešení za zásadní. Jednou z nich je právě rozdělení ostrova Kypr, které již několik desítek let zatěžuje nejen vztahy Řecka a Turecka, ale samozřejmě ztěžuje i situaci na samotném ostrově, kdy docházelo ke konfliktům mezi Kyperskou republikou na straně jedné a Severokyperskou tureckou republikou na straně druhé.

Vzhledem k tomu, že zde jde o chronologický sled událostí, který souvisí s tureckou invazí v roce 1974, rozdělením ostrova a vstupem země do EU, bude mít tato část práce opět spíše popisný charakter.

Tento ostrov ležící ve Středozemním moři je po dlouhá léta místem, které přitahuje pozornost ostatních států. Jeho strategická poloha a těsná blízkost k problematickému regionu Blízkého východu jsou jedny z hlavních faktorů, pro který se Kypr stal středem zájmu. Ostrov však rozděluje dlouholetý konflikt mezi řeckou a tureckou komunitou, do kterého jsou zapojeny i „mateřské země“ Řecko a Turecko.

Andrew Bell ve své knize *Etnické čistky* uvádí, že kyperští Řekové a kyperští Turci pociťují silnou regionální identitu a právě toto jejich národní cítění rozděluje ostrov a způsobuje ostrý konflikt mezi oběma komunitami.²⁹ Z toho lze usuzovat, že právě toto národní cítění je jádrem problému. Mateřské země jak Řecko, tak Turecko silně podporují komunity na ostrově. Z předchozích pokusů o sjednocení ostrova lze vyhodnotit, že oba státy se snaží vyjednat výhodnější pozici a pokud tomu tak není, dochází k zablokování jednání.

Protože je Kyperská republika členem EU, bude v této kapitole pojednáno o přistoupení Kypru a o stávající situaci na rozděleném ostrově. Postoj EU ke kyperské otázce, zájem nečlenských států a dalších subjektů, které se snaží přispět k vyřešení situace na ostrově, pak bude předmětem další kapitoly. Dále zde bude věnována pozornost vzniku tohoto konfliktu. Především turecké invazi v roce 1974, která byla definitivní tečkou za rozdělením ostrova. V odborné literatuře je této otázce věnováno mnoho prostoru a lze usuzovat, že většina autorů ji považuje za zásadní zlom v historii ostrova.

²⁹ BELL, Andrew. *Etnické čistky*. 1. vydání. Praha: Práh, 2003, s. 154.

3.1 Cesta Kypru do Evropské unie

Kyperské snahy o vstup do EU byly ovlivňovány především obchodními vazbami na Velkou Británii. V roce 1962, rok po britské žádosti, následovala právě žádost kyperská. Kypr členství nezískal, ale byla vytvořena celní unie. Odbourávání celních bariér mělo být ukončeno v roce 1977, avšak vzhledem k událostem na ostrově byla celní unie vytvořena až v roce 1988.³⁰

Žádost o plné členství v EU Kypr podal 4. července 1990. Existují dva zásadní důvody, proč kyperští Řekové podali žádost o členství v EU. První důvod byl ekonomický. Členství v EU mělo zajistit volný přístup na rozsáhlý a dynamický trh. Za druhé existovaly politické a strategické důvody, proč se chtěl Kypr stát členským státem. Kyperští Turci však žádost kyperských Řeků odmítali. Považovali ji za nelegitimní. Byla předložena pouze Kyperskou republikou a ne celým ostrovem. Podle kyperských Turků porušovala Garanční smlouvu z roku 1960, která stanovila, že Kypr nebude členem zcela ani částečně žádné politické a ekonomické unie s dalším státem nebo mezinárodní organizací dokud se obě mateřské země Řecko a Turecko nestanou také členy. Vyjednávání EU s kyperskými Řeky, tak na druhé straně vedlo k prohlubování vztahů mezi kyperskými Turky a Tureckem.³¹ S Kyprem byly zahájeny přístupové rozhovory a kyperští Turci zůstávali nadále „mimo jednání“. Tato situace se ale měla brzy změnit.

Zahájením přístupových rozhovorů byl zahájen proces přijetí Kypru do EU a zároveň snahy o znovusjednocení ostrova. EU se na dalším summitu v roce 1999 rozhodla postupovat dvojím způsobem. Na jedné straně podpořit sjednocení ostrova, na druhé straně umožnit členství v EU jen jedné z jeho částí. Tehdejších 15 členských zemí se na summitu shodlo, že sjednocení ostrova tedy nebude nutnou podmínkou pro vstup Kypru do EU. Tímto krokem EU přenesla kyperský problém na svoji půdu a zároveň riskovala, že v případě ozbrojeného konfliktu bude nucena se postavit na obranu země, jejíž část je okupována cizím vojskem.³² S ohledem na souvislosti v roce 1999 se nabízí otázka, proč o několik let později EU podmiňuje členství Turecka právě splněním podmínky, když mnohem dříve byla ochotna přijmout Kypr rozdělený a bez závazku do budoucna tuto situaci změnit. Lze se domnívat, že v tehdejší době nikdo nemohl předvídat, že se členstvím pouze jedné z částí Kypru tak zkomplikuje řešení Kyperské otázky.

³⁰ FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Rozšiřování ES/EU*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, s. 181.

³¹ TOCCI, Nathalie. The „Cyprus Question“. *Russian and east european finance and trade*, 2002, Vol. 38, s. 78.

³² LETTA, Enrico. *Rozšiřování Evropské unie*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2004, s. 59 – 60.

Ještě v roce 1993 poukazovala Evropská komise na neschopnost Kypru efektivně prosazovat práva a povinnosti vyplývající z evropského práva a základní lidská práva a svobody. Jistý pokrok byl shledán až v roce 2000 a podle EU tím byly splněny politická kritéria potřebná pro vstup. Po odmítnutí Annanova plánu se situace vyřešila tím, že do Evropské unie vstoupil celý Kypr fakticky jen ta část, která je kontrolována kyperskými Řeky. Na území Severokyperské turecké republiky se *acquis communautaire* neaplikuje.³³ Což udržuje severní část ostrova v jisté „izolaci“. Podpora Severokyperské turecké republiky přichází pouze ze strany Turecka.

Celá tato situace je upravena v Protokolu č. 10 Přístupové smlouvy. *Acquis communautaire* nebude na území Severokyperské turecké republiky aplikováno až do vyřešení kyperského problému. Dle Protokolu, demarkační linie na ostrově neurčuje hranici EU, avšak bylo nutné zavést pravidla pro pohyb osob, zboží a služeb. V praxi to znamená, že občané TRNC mohou využívat např. volného pohybu osob, pokud zažádají o vydání pasu Kyperské republiky.³⁴ Tímto se EU vyhnula faktickému uznání TRNC a „odměňuje“ tak kyperské Turky za kladný postoj referenda o Annanově plánu. EU také navrhuje vytvořit preferenční režim pro severokyperské výrobky, který by měl usnadnit jejich vývoz do zemí EU.

Od vstupu do EU prošel Kypr významnými reformami. Došlo k liberalizaci obchodu, úrokových sazeb, uvolnění regulace cen a investičních omezení. Došlo také ke zrušení monopolů. Nová politika vytvořená vstupem do EU by měla mít i pozitivní dopad na urovnání sporu ohledně rozdělení Kypru. Toto úsilí by mělo znovu spojit obyvatele a provést hospodářskou reintegraci.³⁵ Lze usuzovat, že toto byla původní myšlenka při rozhodování o tom, že do EU může vstoupit i jen jedna z částí rozděleného ostrova bez nutnosti vyřešit kyperskou otázku. Po přijetí Kypru se však zdá, že než snaha o úsilí na straně kyperských Turků a Turecka je zklamání z celého vývoje řešení situace ze strany EU.

³³ ZEMAN, Jiří. *Přistoupení k EU a nutnost provádění ústavních změn*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 35.

³⁴ *Kypr v Evropské unii* [online]. www.euroskop.cz, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.euroskop.cz/551/sekce/kypr-v-evropske-unii/>>.

³⁵ Velvyslanectví Kyperské republiky v Praze. *Kypr a EU* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassyprague.nsf/cyprusandtheeu_ol/cyprusandtheeu_ol?OpenDocument>.

3.2 Vznik kyperského problému.

V roce 1974 se turecká armáda vylodila na Kypru a začala s okupací ostrova. Tento okamžik změnil osud země na téměř 40 let s tím, že konečné řešení je stále v nedohlednu. Ze zdrojů, které byly použity pro tuto práci, lze usuzovat, že autoři zabývající se touto problematikou považují rok 1974 za klíčový okamžik v dějinách Kypru. Z původně tolerované akce se vyvinula okupace země, při které byly zabity tisíce nevinných lidí. Právě události v roce 1974 ovlivnily dění na ostrově až do dnešních dní a na základě nich se odvíjí veškerá vyjednávání a podmínky, na kterých závisí možné sjednocení ostrova.

Kapitola bude zaměřena na události v roce 1974 a rozdělení ostrova. Bude popsána turecká invaze a okolnosti, které k ní vedly. Od roku 1963 působily na ostrově jednotky OSN, jejichž mandát byl po invazi v roce 1974 znovu prodloužen, aby udržovaly stabilitu na ostrově. Zapojení OSN a dalších subjektů do řešení kyperské otázky pak bude předmětem následující kapitoly.

3.2.1 Situace do roku 1974

Od roku 1878 byl Kypr pod vládou Velké Británie. Ta získala vliv na ostrově za případnou pomoc Turkům při možném konfliktu s Ruskem. Turci sice Británii postoupili vládu nad ostrovem nikoli však jeho suverenitu. Británie se Kypru vzhledem k jeho blízkosti u důležité námořní cesty Suezským průplavem do Indie nehodlala vzdát. V roce 1914 byl Kypr Velkou Británií anektován.³⁶ Lze se domnívat, že právě tento vliv Velké Británie byl důvodem konfliktu na ostrově. Obě komunity měly jistou představu o územním uspořádání ostrova a záleželo na tom, jak byl britský vliv pro danou komunitu výhodný.

Řekové po druhé světové válce zaujali protibritský postoj. Obávali se, že by jim poskytovaná autonomie znemožnila uskutečnění „enosis“³⁷ a chtěli uplatnit své právo na sebeurčení. Opakem národní aspirace kyperských Řeků byla politika severního Kypru. Turecká strana autonomii přijala a postavila se na stranu Britů.³⁸ Turci podporovali britskou nadvládu, protože se obávali toho, že dojde ke sjednocení s Řeckem a nadvláda Británie by pro ně byla „menším zlem“. V 50. letech Kyperští Turci volali po rozdělení ostrova a vytvářeli ozbrojené síly na svoji sebeobranu. V kypersko-řecké komunitě docházelo ke

³⁶ BELL, Andrew. *Etnické čistky*. 1. vydání. Praha: Práh, 2003, s. 155.

³⁷ Sjednocení s Řeckem.

³⁸ Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Historical review* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus01_en/cyprus01_en?OpenDocument>.

konfliktům a Národní organizace kyperského boje (EOKA³⁹) zahájila teroristickou kampaň, která měla charakter občanské války. Dalším z impulzů, který napomohl vyvolání konfliktů mezi komunitami, bylo vyhlášení nezávislosti Kypru, se kterým byla přijata nová ústava. Obě komunity měly pocit křivdy vůči nové úpravě. Řekové se obávali, že dali příliš mnoho a kyperští Turci naopak, že dostali příliš málo. I přes snahy, které měly přinést úpravu ústavy, situace opět vyústila v otevřené násilnosti mezi komunitami.⁴⁰ Právě tyto události odstartovaly další konflikty a nesnášenlivost mezi komunitami, které trvají v podstatě dodnes. Lze se domnívat, že jejich původem byl zmiňovaný vliv Velké Británie. Každá z komunit se snažila získat lepší využití tohoto vlivu pro své účely, což vedlo jen k dalším rozporům.

Dle nové ústavy měly mít obě komunity autonomii ve vnitřních záležitostech. Veřejná místa měla být obsazována dle výsledků oddělených voleb. Prezidentem se měl stát zástupce kyperských Řeků a viceprezidentem zástupce kyperských Turků. Turecko-kyperská komunita mohla vetovat výkonná a legislativní rozhodnutí vlády a viceprezident mohl blokovat jednání prezidenta. V roce 1963 zástupci kyperských Turků ve Sněmovně reprezentantů odmítli rozpočet, čímž využili svá ústavní privilegia k blokování rozhodnutí vlády a prohlásili správu republiky za nehospodárnou. Ještě téhož roku došlo k ozbrojeným střetům. Zástupci kyperských Turků volali po rozdělení ostrova, policisté a veřejně činné osoby hromadně odešli ze svých postů a Ankara začala hrozit invazí.⁴¹ Republika čelila velmi vážné hrozbě a vláda se snažila zabránit povstání. Během střetů došlo ke ztrátám na životech mnoha nevinných lidí a lídři kyperských Turků tyto události využili k argumentaci, že obě komunity nemůžou žít vedle sebe.

V rámci ochrany obyvatelstva bylo dosaženo dohody o vytvoření „neutrální zóny“ v Nikósii, která oddělila tamní komunity. Návrh NATO na umístění jednotek na ostrově skončil neúspěchem a výsledky přinesla až snaha OSN. Dne 13. března 1964 byla přijata rezoluce, na jejímž základě zahájily mírovou misi na ostrově jednotky United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP).⁴² O úkolech této mise, o jejím složení a době bude pojednáno v následující kapitole. Ta se věnuje celkovému postoji OSN, ke kyperské otázce a právě jednotky UNFICYP jsou její nedílnou součástí.

³⁹ Zpočátku tato skupina útočila proti nevlastenecky smýšlejícím kyperským Řekům, později se však zaměřila proti britským úřadům a turecké komunitě. HRADEČNÝ, Pavel. *Řekové a Turci: Nepřátelé nebo spojenci*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 73 – 75.

⁴⁰ BELL, Andrew. *Etnické čistky*. 1. vydání. Praha: Práh, 2003, s. 157 – 158.

⁴¹ Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Historical review* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus01_en/cyprus01_en?OpenDocument>.

⁴² HRADEČNÝ, Pavel. *Řekové a Turci: nepřátelé nebo spojenci?* 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 87 – 92.

3.2.2 Rok 1974 a důsledky invaze

Od doby, kdy byly ustanoveny jednotky UNFICYP, nedocházelo ke zlepšování vztahů na ostrově, pokračovaly pouze snahy v dosažení dialogu mezi oběma komunitami. K závažným změnám došlo až v roce 1973. V Řecku se k moci dostali představitelé nejextrémnějšího křídla vojenské junty a rozhodli se skoncovat s liberálními přístupy v oblasti zahraniční politiky. Nová politika měla sjednotit Kypr s Řeckem. Prezident Kyperské republiky kritizoval vměšování vojenské junty do záležitostí Kypru a vyzval ke stažení jejích jednotek. To však ze strany Řecka vedlo k ozbrojenému útoku proti Kypru.⁴³ Lze říci, že tímto krokem byl zpečetěn osud ostrova. Následující události vedly k jeho rozdělení a důsledky s ním související přetrvávají dodnes.

Turecká reakce byla do jisté doby chápána jako obrana proti útoku vojenské junty. Podle Garanční smlouvy z roku 1960, uzavřené mezi Kyprem a třemi guaranty Tureckem, Řeckem a Velkou Británií mohl kterýkoli garant po konzultaci s ostatními zasáhnout za účelem navrácení situace na ostrově, aby bylo dosaženo stavu sjednaného ve smlouvě. První fáze turecké akce byla chápána jako jednání, které je v souladu s Garanční smlouvou. Důsledkem této akce byl pád řecké junty a pro turecký postup panovalo pochopení. To však skončilo v okamžiku, kdy Turecko spustilo druhou fázi vojenské akce. Důvodem pro ni bylo neúspěšné jednání s novou civilní kyperskou vládou. Postup Turků skončil na místě, které je dnes označováno jako „narázová linie“ mezi řeckou a tureckou částí Kypru. Dne 14. srpna 1974 turecká armáda zcela získala kontrolu nad severní částí ostrova.⁴⁴ Tento postup Turků již pochopení nenašel. Druhá fáze turecké invaze již nebyla chápána jako obranná reakce, ale jako porušení mezinárodního práva.⁴⁵

Invaze byla porušením všech mezinárodních pravidel, zahrnující i charakter OSN. Při útoku turecké armády byly zabity tisíce kyperských Řeků. Ankara vyslala na Kypr 160.000 obyvatel vzhledem k masové emigraci obyvatel z okupovaného území.⁴⁶ Příliv přistěhovalců z Turecka a odsuny kyperských Řeků jsou dodnes předmětem sporů obou komunit. V rámci řešení kyperského problému se na program jednání dostaly i otázky dotýkající se navrácení majetku a finančních kompenzací odsunutých obyvatel.

⁴³ HRADEČNÝ, Pavel. *Řekové a Turci: nepřátelé nebo spojenci?* 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 110 – 111.

⁴⁴ THIM, Michal. *Vnější vztahy Evropské unie: Turecko*. 1. vydání. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008, s. 96 – 97.

⁴⁵ YILMAZ, Kadir. A Partitioned State that is in the European Union: The Case of Cyprus, *Ankara Bar Review*, 2010, Vol. 1, s. 138.

⁴⁶ Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Historical review* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus01_en/cyprus01_en?OpenDocument>.

Veškeré rezoluce OSN, které požadovaly konec okupace, návrat uprchlíků do svých domovů a odvolání vojenských jednotek byly ze strany kyperských Turků a Turecka ignorovány. Jasný důkaz turecké neochoty pracovat na řešení ve spolupráci s OSN byl dán 15. listopadu 1983. Pod příkazem posílit držení okupovaného území lídr kyperských Turků jednostranně prohlásil dané území za nezávislý stát „Severokyperská turecká republika“. Navzdory tomu, že tento krok byl odsouzen OSN a žádná jiná země kromě Turecka neuznala zákonnost separatistického subjektu, situace pokračovala.⁴⁷ Turecká strana neustále ignoruje mezinárodní názory ohledně Kypru a snaží se strategicky legalizovat současný stav. Toho zneužívá využitím armády, což mezinárodní společenství považuje za nepřijatelné.

Co vedlo Turecko k tak násilné akci? Kvůli čemu umírali nevinní lidé a další tisíce byly odsunuty ze svých domovů? Kliot a Mansfield ve své studii *The political landscape of partition – the case of Cyprus*⁴⁸ uvádějí, že Turecko věřilo, že státní převrat povede k připojení Kypru k Řecku, což pro něj bylo nemyslitelné. Po neúspěchu vyjednání s kyperskou vládou proto následoval druhý útok, kterého se účastnilo 30.000 tureckých vojáků.

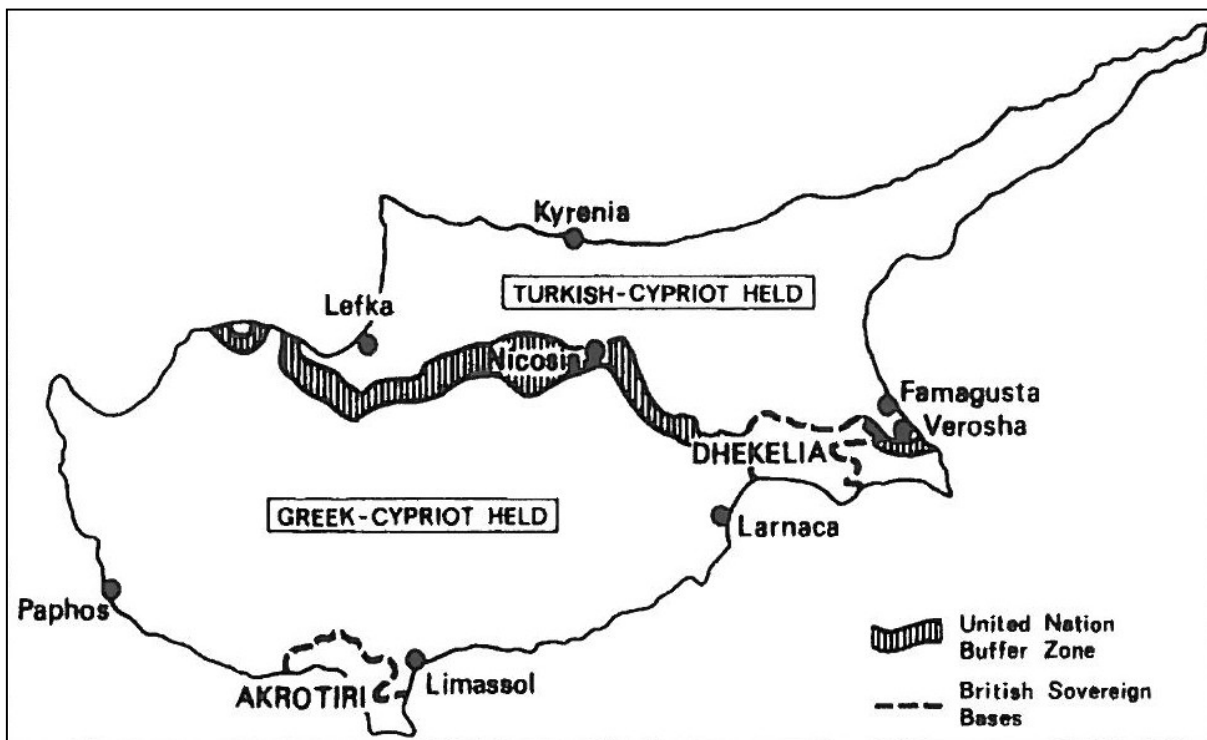
3.3 Důsledky turecké invaze

Výsledkem turecké invaze bylo, že téměř 160.000 kyperských Řeků uteklo ze svých domovů a turecká armáda zabrala 38 % kyperského území. V tomto území leží nejen 82 % ubytovacích kapacit pro turistický průmysl, ale i 60 % vodních zdrojů a míst pro těžbu a hornictví. Výše škody pro kyperskou republiku byla za tureckou invazi vyčíslena na £714.300.000. Hlavní město Nikosie bylo rozděleno a stalo se „bezpečnostním pásmem“ (demilitarizovanou zónou), kde byly umístěny jednotky OSN. V ulicích hlavního města zůstaly prázdné domy a obchody, kde dodnes parkují auta ze 70. let. Mezinárodní letiště ležící přímo uprostřed demilitarizované zóny zchátralo a hlavní kyperský přístav Famagusta leží nepřístupný za „bezpečnostním pásmem“ v severní části ostrova. Zóna mezi severem a jihem se táhne jižně od města Lefka skrze Nikósií k Famaguste a Varoshi. Právě na hlavní ulici v rozdělené Nikósií sídlí ústředí OSN, jehož mírové jednotky udržují stabilitu v „nárázové

⁴⁷Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Historical review* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus01_en/cyprus01_en?OpenDocument>.

⁴⁸ KLIOT, N., MANSFIELD, Y. *The political landscape of partition – the case of Cyprus. Political Geography*. Haifa: University of Haifa, Department of Geography, 1997, s. 503.

zóně“.⁴⁹ Někteří autoři dokonce přirovnávají situaci na Kypru k rozdělení Berlína, ke kterému došlo během studené války.

Obrázek č. 1: Rozdělený Kypr, zdroj⁵⁰

Kypr touto invazí ztratil i část svého průmyslového bohatství, které se nachází v severní části ostrova, kde se nachází armáda a rozvoj průmyslu zde není valný. Otevření hranic ostrova by z tohoto pohledu jistě znamenalo i posun v kyperském hospodářství. To by ovšem musely obě komunity najít společný kompromis při řešení kyperské otázky. Neochota ustoupit ve svých požadavcích je patrná na obou stranách.

Bývalá velvyslankyně na Kypru Věra Jeřábková navíc k situaci mezi oběma komunitami uvádí: „Nenávist mezi nimi je hluboce zakořeněná. Mají silný vztah k půdě, ze které byli vyhnáni. Je naivní si myslet, že jednou budou žít společně, ale vedle sebe to ano.“⁵¹ To podporuje i názor autorů Kliota a Mansfielda, kdy ve svém článku uvádějí, že obě komunity se v podstatě neodloučily od kultury a národních symbolů svých mateřských zemí a přejí si připojení k Řecku a Turecku.⁵² S tímto názorem lze souhlasit. Turecká invaze v roce 1974 změnila charakter ostrova na dlouhá desetiletí. Tisíce kyperských Řeků bylo zabito a

⁴⁹ KLIOT, N., MANSFIELD, Y. The political landscape of partition – the case of Cyprus. *Political Geography*. Haifa: University of Haifa, Department of Geography, 1997, s. 503 – 504.

⁵⁰ Tamtéž, s. 503.

⁵¹ GROHOVÁ, Johanna. Kypr – příběh ostrova, který rozděluje zeď a nenávist. *MF Dnes*, 22. prosince 2004, s. 11.

⁵² KLIOT, N., MANSFIELD, Y. The political landscape of partition – the case of Cyprus. *Political Geography*. Haifa: University of Haifa, Department of Geography, 1997, s. 517.

další byli vyhnáni ze svých domovů. Také turecká armáda je dodnes přítomna na ostrově a svoji přítomností připomíná kyperským Řekům brutální invazi. Mnoho kyperských Řeků ztratilo svůj život, rodinu a majetek a je zcela pochopitelné, že by nedokázali žít ve společném státě s kyperskými Turky.

4 Kyperská otázka na půdě EU, OSN, USA a Ruska

Je nutno si uvědomit, že kyperský problém dopadá daleko za hranice ostrova a netýká se pouze dvou komunit obývajících ostrov a jejich mateřských zemí. Řešení kyperské otázky je tématem pro mezinárodní společenství již řadu let a každá z významných mezinárodních organizací působících na Kypru se snaží najít vhodné řešení. Kyperská otázka je tedy nedílnou součástí nejen struktur EU, ale také dalších subjektů, které situaci na ostrově pečlivě sledují.

Od roku 1964 působí na ostrově mírová mise UNFICYP pod záštitou OSN, která udržuje pořádek na ostrově. V roce 1974, kdy došlo k turecké invazi, OSN rozšířila mandát mírové mise, který je neustále prodlužován a jednotky UNFICYP působí na ostrově dodnes. Díky strategické poloze Kypru a dalším nežádoucím účinkům, které by rozdělení ostrova přineslo pro danou oblast je kyperská otázka pečlivě sledována i ze strany NATO a Spojených států amerických. A samozřejmě je celá problematika díky členství Kyperské republiky přenesena na území EU. V této kapitole bude věnována pozornost postoji těchto jednotlivých subjektů ke kyperské otázce.

4.1 EU a kyperská otázka

Jak již bylo výše zmíněno, Turecko se potýká s mnoha podmínkami, jejichž řešení stojí v cestě jeho členství v EU. Mezi ně patří například důsledné dodržování lidských práv, kulturní a náboženská odlišnost a další. Mimo tyto podmínky musí vyřešit i kyperskou otázku, aby se v budoucnu mohlo stát členským státem EU. Jelikož kyperská otázka byla členstvím Kyperské republiky začleněna mezi unijní záležitosti, stala se EU dalším subjektem, který má zájem na řešení situace na rozděleném ostrově.

Z podmínek, které EU stanovila Turecku lze usuzovat, že její zapojení v konfliktu spočívá spíše v nadřazeném postavení, kdy klade překážky a bez jejich odstranění není ochotna přijmout Turecko za svého právoplatného člena. Dvěma základními podmínkami EU jsou uznání Kyperské republiky ze strany Turecka a stabilizace vztahů Turecka se všemi členskými státy. Právě těmto otázkám bude věnována pozornost v následujících částech.

4.1.1 Uznání Kyperské republiky ze strany Turecka

Přístupové rozhovory s Tureckem byly naplánovány na 3. října 2005. EU však jejich zahájení podmínila tím, že Turecko musí uznat Kyperskou republiku a nejen severní část

ostrova. Současný premiér Turecka Recep Tayyip Erdogan⁵³ se zavázal, že protokol ohledně uznání Kyperské republiky bude podepsán do doby, než budou vstupní rozhovory zahájeny.⁵⁴ S blížícím se datem zahájení přístupových rozhovorů se k situaci vyjádřil i tehdejší ministr zahraničních věcí Turecka Abdullah Gül a prohlásil, že země není připravena otevřít svá letiště a přístavy. Zároveň podotkl, že takovýto krok se dá očekávat u členských států EU a u vyjednávací země je tomu jinak. Nepřímo tím naznačil, že Turecko očekává tento krok od ostatních států, aby uznali Severokyperskou tureckou republiku a vymanili tak tuto část ostrova z mezinárodní izolace.⁵⁵ Lze se domnívat, že tento postoj Turecka vychází z výsledků referenda, kterým měl být přijat Annanův plán a dojít ke sjednocení ostrova. Na rozdíl od kyperských Řeků, kyperští Turci hlasovali pro sjednocení a členy EU se nestali. V Turecku proto vládne přesvědčení, že je to právě EU, která by měla iniciovat uznání Severokyperské turecké republiky. Podrobnějšímu rozboru Annanova plánu a výsledků referenda je věnována pátá kapitola práce, tudíž i tento postoj Turecka k dané situaci bude předmětem následující kapitoly.

Přístupové rozhovory byly nakonec zahájeny dle plánu, avšak k uznání Kyperské republiky ze strany Turecka nedošlo. Premiér Ergdogan v roce 2006 při výročí vstupu turecké armády na Kypr řekl: „Nesouhlasíme s tím, aby se vytvářela souvislost mezi kyperským problémem a členstvím Turecka v EU. Soudím, že nejrealističtější a nejadekvátnější cesta k řešení současné situace spočívá v tom, že všechny zúčastněné strany zruší všechna omezení až do té doby, kdy bude kyperská otázka zcela urovnána.“⁵⁶

Vzhledem k výrokům premiéra a ministra zahraničních věcí Turecka se lze domnívat, že pro Turecko je uznání Kyperské republiky citlivým problémem a nechtějí, aby bylo spojováno s podmínkami členství Turecka v EU. Podmínky tohoto přístupového procesu však určuje EU a ta jasně vyjádřila svůj požadavek, aby kyperská otázka byla urovnána.

Díky postoji Ankary, která stále odmítá otevřít svá letiště a přístavy kyperským lodím a letadlům, se EU rozhodla pro „uložení trestu“. Kvůli napjatým vztahům s Kyprem byly Turecku pozastaveny kapitoly o clech a obchodu.⁵⁷ Tyto kapitoly jsou považovány za klíčové, což značně zpomalilo další přístupová jednání. Pro Turecko je však zpřístupnění letišť a přístavů nepředstavitelnou překážkou, protože by tímto krokem uznalo Kyperskou

⁵³ Premiér Erdogan je ve funkci nepřetržitě od roku 2003.

⁵⁴ LEŠENAROVÁ, Hana. Turecko nechce uznat Kypr. *MF Dnes*, 17. prosince 2004, s. 1.

⁵⁵ ČTK. Turecko odmítá přijímat lodí a letouny na Kypru. *MF Dnes*, 2. září 2005, s. 8.

⁵⁶ ČTK. Turci nechtějí, aby Kypr zmařil jejich vstup do EU. *MF Dnes*, 21. července 2006, s. 12.

⁵⁷ Pozastavením těchto kapitol nedošlo automaticky k zastavení přístupového procesu Turecka. Například v roce 2009 byly otevřeny další dvě kapitoly týkající se daní a ekologie. ČTK. EU se o trochu více otevřela Turecku. *MF Dnes*, 22. Prosince 2009, s. 7.

republiku.⁵⁸ Tímto postojem Turecka se ve svém článku zabývá i Vít Beneš, ve kterém shrnuje postoj Turků na základě průzkumu tureckého institutu pro strategická studia ke vstupu země do EU. Z tohoto průzkumu vyplynulo, že většina Turků by raději přerušila vstupní rozhovory, než aby turecká vláda ustoupila v kyperské otázce.⁵⁹ I dle studie Dana Lindlyho v roce 2007 byla podpora sjednocení ze strany kyperských Řeků negativní a 48 % z nich by raději žilo odděleně.⁶⁰ S tímto přístupem lze jen velmi těžko očekávat kroky ze strany Turecka k urovnání kyperské otázky, které požaduje EU.

4.1.2 Stabilizace vztahů s členskými státy

Již od roku 1981 díky řeckému členství, hrála EU v kyperské otázce dvojí roli. Jedna z nich zahrnovala vyhlídky Turecka na členství, druhá vyhlídky Kyperské republiky. V 90. letech se EU vložila do kyperského konfliktu s tím, že chce být prvním subjektem, který bude mít úspěch v řešení kyperské otázky. Evropská komise navrhla, že kyperský problém by měl být vyřešen ještě dříve, než započne vyjednávání mezi Tureckem a EU o členství. K tomu ovšem nedošlo. Členství Kyperské republiky v EU by mohlo umírnit Turecko, které by si nemělo svým případným jednáním znepřátelit nejen Řecko a Kyperskou republiku, ale i ostatní členy EU, jež můžou vetovat přístupové rozhovory.⁶¹ Tento postoj měl zajisté dobrý úmysl, ovšem lze vyvodit, že Turecko by na rozdíl od umírnění mohlo přijmout zcela opačný postoj. Tento krok EU by mohlo považovat za nepřátelský a vytvářející nátlak ze strany členských států. V podstatě by nemělo žádnou vyjednávací pozici v rámci kyperské otázky a jen by se muselo podřizovat požadavkům EU.

Kyperští Řekové odmítli v referendu sjednocení ostrova. Samotný přístup EU, která přislíbila členství řecké části ostrova, byl pak důvodem neúspěchu plánu OSN na řešení kyperské otázky.⁶² Vzhledem k těmto skutečnostem lze těžko předpokládat, že Turecko se umírní ve svém jednání a podřídí se veškerým požadavkům EU. Kyperští Řekové se za své „ne“ v referendu stali členy EU a Severokyperská turecká republika, ač souhlasila se sjednocením ostrova, zůstala dál za jejími hranicemi.

⁵⁸ GROHOVÁ, Johanna. EU brzdí turecký vlak do Evropy. *MF Dnes*, 12. prosince 2006, s. 8.

⁵⁹ BENEŠ, Vít. Evropská unie a Turecko: krize důvěry? *Mezinárodní politika*, 2006, č. 11, s. 11.

⁶⁰ LINDLEY, Dan. Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus. *International Studies Perspectives*, University of Notre Dame, 2007, s. 236.

⁶¹ MÜFTÜLER-BAC, Meltem. The Cyprus debacle: what the future holds. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science, 1999, s. 569.

⁶² BENEŠ, Vít. Evropská unie a Turecko: krize důvěry? *Mezinárodní politika*, 2006, č. 11, s. 11.

4.1.3 Jak ovlivňuje kyperská otázka vztahy Turecka s Evropskou unií? Postoj Evropské unie ke kyperské otázce. Proč je to pro Evropskou unii, tak zásadně důležité, aby situace na ostrově byla vyřešena?

Dle postupu EU lze usuzovat, že přijetím Kyperské republiky mezi své členy a pokračováním mezinárodní izolace severního Kypru dala najevo, že nespěchá, aby se Turecko stalo jejím členem. Severní část ostrova za své souhlasné stanovisko v referendu získala některé výhody, ovšem situace na ostrově zůstala v podstatě nezměněna. Přijetím Kyperské republiky mezi své členy přijala EU na svoji půdu i kyperský problém. Přes její snahy být prvním subjektem, který situaci na ostrově vyřeší se zdá, že při prvním neúspěchu přijala zcela jiné řešení pro ni výhodné.

Výsledek referenda dal jasně najevo postoj kyperských Řeků, čímž situace zůstala na „mrtvém bodě“. Lze usuzovat, že to byl impuls pro EU, ze kterého poznala, že řešení kyperského problému není zcela v jejích možnostech. Ze strany kyperských Řeků nemůže čekat žádnou iniciativu a bez jejich účasti a aktivity na jednáních bude tento problém těžko řešitelný. Lze se domnívat, že právě z toho důvodu přenesla hlavní břemeno řešení konfliktu na Turecko.

I kdyby na straně Turecka existovala vůle ke kompromisu, od EU by také měla vycházet jistá naděje pro Turecko, že za svůj kladný postoj budou odměněno. Pro Turky to jistě musel být negativní impuls, když sledovalo přijetí Kyperské republiky do EU, kterého dosáhla bez jakýchkoli kompromisů v rámci kyperské otázky.

4.1.4 Proč je vyřešení kyperské otázky tak důležité?

Pro odpověď na tuto otázku lze vycházet z úvahy Enrica Letta, který uvádí, že kyperský problém přenesl spor Řecka a Turecka na evropskou úroveň a v případě členství Kypru bez vyřešení kyperské otázky by byla do EU přijata země, jejíž jedna část je okupována cizím vojskem, čímž by EU riskovala, že bude nucena postavit se v případě konfliktu na obranu této země.⁶³

Toto lze považovat za jeden z důvodů, proč byla přijata do EU jen kypersko-řecká část ostrova a Severokyperská turecká republika stále není oficiálně uznána a neaplikuje se zde *acquis*. V případě dalšího konfliktu by se na obranu severní části ostrova postavilo Turecko, což by přineslo i nestabilitu do struktur NATO, jímž je Turecko členem. EU by nemohla

⁶³ LETTA, Enrico. *Rozšiřování Evropské unie*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2004, str. 55.

připustit, aby k takové situaci došlo a tudíž se lze domnívat, že právě proto EU požaduje, aby kyperská otázka byla zcela vyřešena, než se Turecko stane plnohodnotným členem EU.

V souvislosti s přijímáním nových členů do EU souvisí i institucionální reforma. O té bylo pojednáno v předchozí kapitole. Turecko by se stalo druhým nejlidnatějším státem v EU, což by se odrazilo na zastoupení v institucích EU. Turecké zemědělství patří k nejzaostalejším v Evropě a existují zde velké regionální disproporce mezi městy na západě a chudým venkovem na východě. Lze usuzovat, že Turecko by vstupem do EU mělo řešit zcela jiné problémy než se potýkat s řešením konfliktu na Kypru. Nehledě na to, jaký postoj by mohlo zaujmout v případě dalšího ozbrojeného konfliktu v době, kdy by již bylo členem EU. Z těchto důvodů je pochopitelné, proč je řešení kyperské otázky pro EU tak důležité. Nutno poznamenat, že EU nemůže nechat celé řešení jen na Turecku. Situace je již teď blokována negativním postojem obou stran, a pokud by Turecko nedostalo záruky, že řešením kyperského problému se přiblíží k EU, nemusela by se současná situace vůbec změnit další desítky let.

4.2 OSN a kyperská otázka

OSN přijala Kyperskou republiku mezi své členy v roce 1960 a jen o pár let později se začala aktivně zapojovat do kyperského konfliktu. Prvním zásahem OSN bylo zřízení jednotek UNFICYP po ústavní krizi v roce 1964. Aby zajistila pořádek na ostrově a stabilizovala situaci, měla OSN působit na Kypru po dobu tří měsíců. V den zahájení mírové mise pravděpodobně nikdo nepředvídal, že její mandát bude prodlužován téměř 50 let.

Cílem mírové mise OSN na Kypru, na rozdíl od EU není důvodem sjednocení ostrova vstup Turecka do EU, ale soužití dvou menšin a ukončení konfliktu na ostrově. OSN dohlíží na situaci na ostrově a v minulosti učinila i významné pokusy o sjednocení ostrova. Z hlediska sjednocení ostrova a snahy řešit konflikt na ostrově patří OSN mezi ty mezinárodní subjekty, které na Kypru významně působí, a proto byla zařazena i mezi subjekty, jejichž postoj bude zpracován i v tomto textu.

Lze usuzovat, že účast OSN na kyperském konfliktu byla ovlivněna třemi zásadními událostmi. Prvním byla již zmíněná ústavní krize v roce 1964. O deset let později se objevil další vážný důvod v podobě turecké invaze, proč měly jednotky OSN na Kypru setrvat. V roce 2004 pak OSN učinila další z významných pokusů na sjednocení ostrova a vyřešení kyperské otázky. Generální tajemník vytvořil plán, který měl Kypr sjednotit, aby se mohl stát členem EU. Avšak i tento krok byl neúspěšný.

Po mnohá desetiletí probíhaly snahy o sjednocení ostrova a ani v současné době není zcela jasné, kdy přesně by mohlo dojít k jednáním, která ukončí tento dlouholetý konflikt. V této podkapitole bude věnována pozornost právě dvěma mezníkům, které významným způsobem ovlivnily trvání mírové mise OSN a to ústavní krizi v roce 1964 a invazi Turecka v roce 1974. Annanův plán, jeho vznik, analýza a také průběh referenda budou předmětem samostatné kapitoly. V závěru této části pak bude kromě odpovědí na výzkumné otázky věnována pozornost také aktuálnímu vývoji událostí v letošním roce, jelikož právě před pár měsíci došlo k dalším jednáním mezi Generálním tajemníkem OSN a lídry kyperských Řeků a kyperských Turků.

4.2.1 Ústavní krize

Ústava Kyperské republiky byla koncipována tak, aby vyrovnala požadavky kyperských Řeků i kyperských Turků. Ve stejné době Kyperská republika, Řecko, Turecko a Velká Británie uzavřely Garanční smlouvu jako záruku základních ustanovení ústavy. Aplikace jednotlivých ustanovení Ústavy však narazila na těžkosti hned od začátku a vedla k ústavní krizi. Shromážděné napětí mezi dvěma komunitami vyústilo ve vypuknutí násilí. V prosinci roku 1963 se sešla Rada bezpečnosti OSN, aby zvážila stížnost Kyperské republiky zahrnující zásah do vnitřních záležitostí a agrese ze strany Turecka. Turecko však tvrdilo, že vůdci kyperských Řeků se snažili více než dva roky zrušit práva kypersko-turecké komunity a popírali všechna obvinění z agrese. 15. února 1964 po všech pokusech znovu nastolit mír zástupci Velké Británie a Kyperské republiky požádali o urgentní zákrok Rady bezpečnosti OSN. V březnu 1964 Rada bezpečnosti OSN přijala jednomyslně Rezoluci č. 186 (1964), ve které doporučila zřízení jednotek UNFICYP.⁶⁴ Tyto mírové jednotky udržují stabilitu na ostrově a předcházejí vzniku konfliktu mezi komunitami. Jejich hlavní úkoly byly rezolucí č. 186 definovány takto:

- Zabránit opakování útoků, dohlížet na klid zbraní.
- Přispět k obnovení a zachování práva a pořádku na ostrově.
- Přispět k udržení stabilních podmínek na ostrově, udržovat bezpečnost v „narázové zóně“.
- Zajistit humanitární pomoc.⁶⁵

⁶⁴ UNFICYP, United Nations Peacekeeping Force in Cyprus. *UNFICYP Background* [online]. www.un.org, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyyp/background.shtml>>.

⁶⁵ UNFICYP, United Nations Peacekeeping Force in Cyprus. *About UNFICYP* [online]. www.unficyyp.org/nqcontent.cfm?a_id=1, [cit. 30. května 2011]. Dostupné na <http://www.unficyyp.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11>.

Jednotky byly zpočátku ustanoveny na tři měsíce, ale později byla tato doba prodloužena na šest měsíců a neustále je obnovována se souhlasem Kyperské republiky. Od svého ustanovení jednotky udržují mír pod záštitou Generálního tajemníka OSN. Ten podává každých šest měsíců zprávu Radě bezpečnosti OSN s informacemi o vojenských a civilních složkách, úkolech Generálního tajemníka a také o organizačních a finančních záležitostech ohledně udržování vojenských složek. Vedoucí mise a zástupcem Generálního tajemníka OSN je v současné době Lisa M. Bittenheim ze Spojených států amerických. Práce OSN je založena na čtyřech komponentech, kterými jsou ozbrojené síly, policie OSN (UNPOL), civilní složky a administrativa. Celá mise čítá v současnosti asi 1100 členů.⁶⁶

Mise OSN je bezpochyby nejdéle trvající snahou, která je vynaložena na řešení kyperské otázky. Ačkoli se zatím nepodařilo situaci vyřešit, lze říci, že díky OSN je alespoň stabilizována. OSN udržuje na Kypru bezpečnostní pásmo, aby nedocházelo k dalším konfliktům, a vydává také nemalé finanční prostředky na chod mise.⁶⁷ Nehledě na ten fakt, že po celou dobu zastřešuje jednání mezi oběma komunitami.

4.2.2 Poslední vývoj ze strany OSN, vyjednávání v letošním roce

Ačkoli vztahy mezi severní a jižní částí ostrova se za několik let vylepšily, snahy o řešení kyperského konfliktu byly dodnes celkově neúspěšné. Dosáhlo se pouze malých pokroků jako například otevření několika přechodů napříč nárazovou linií. Zejména ulicí Ledra v Nikósii, avšak celkové řešení problému se nezdařilo.

Při pohledu na vývoj jednání do nedávné minulosti lze usoudit, že opět nedošlo k významným pokrokům a obě strany se snaží o vzájemný dialog a dochází k setkáním lídrů obou komunit. V letech 2005 až 2006 probíhala setkání mezi kyperským prezidentem Papadopoulosem a turecko-kyperským lídrem Talatem. Kromě dohod o pokračování těchto setkání bylo dohodnuto, že má dojít ke znovusjednocení Kypru. Měla by být zřízena dvou-zónová a dvou-komunitní federace založená na politické rovnosti to vše pod záštitou rezolucí Rady bezpečnosti OSN.⁶⁸

V roce 2008 se na Kypru konaly prezidentské volby, které se konaly ve stínu debat o znovusjednocení ostrova. Vítězným kandidátem byl Demetris Christofias. Součástí jeho

⁶⁶ Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Latest development* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus02_en/cyprus02_en?OpenDocument>.

⁶⁷ Například v červnu 2010 Valné shromáždění OSN vyčlenilo pro jednotky UNFICYP 56.3 milionů dolarů.

⁶⁸ Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Latest development* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus02_en/cyprus02_en?OpenDocument>.

předvolební kampaně byla plán, který by umožnil řeckým kyperským uprchlíkům přesunout si svůj majetek ze severu ostrova do jeho jižní části.⁶⁹ Demetris Christofias brzy po svém zvolení v únoru roku 2008 požadoval setkání s turecko-kyperským lídrem. V březnu 2008 se pak dohodli na ustanovení pracovních skupin, technických výborů a setkání po třech měsících, aby vyhodnotili jejich práci. S výhledem na počátek plnohodnotných rozhovorů pod záštitou Generálního tajemníka OSN se dohodli na otevření ulice Ledra. Ta bývala hlavní třídou v Nikósii a na jejím území se nacházela nárazová zóna. Barikády byly odstraněny v dubnu 2008 a Ledra se tak stala šestým spojovacím místem mezi severní a jižní částí ostrova.

V červenci 2008 oba lídři poprvé zhodnotili práci pracovních skupin a výborů. Dohodli se na zahájení plnohodnotných jednání v září 2008. Ministerstvo zahraničních věcí Kyperské republiky ve svém vyjádření uvedlo, že vláda Kyperské republiky zůstává věrna hledání řešení kyperského problému, aby umožnilo kyperským Řekům i Turkům plně využívat výhody plynoucí ze členství v EU. Podporuje řešení, které umožní Kypru pracovat účinně v rámci EU zajistit respektování lidských práv a základních svobod pro všechny obyvatele Kypru a zajistit mírovou, prosperující a bezpečnou budoucnost pro všechny občany na ostrově.⁷⁰ Lze pozorovat, že ve vývoji vztahů Kyperské republiky došlo k výraznému posunu. Po odmítnutí Annanova plánu a lobování v EU, aby i ostatní členské státy požadovaly uznání Kyperské republiky ze strany Turecka, se zdá, že i jižní část ostrova má zájem na vyřešení tohoto problému.

Protože kyperská otázka není dodnes vyřešena, je mandát UNFICYP neustále prodlužován. K poslednímu prodloužení došlo 13. června letošního roku. Rada bezpečnosti současně nabádala vedení kyperských Řeků a kyperských Turků k urychlení rozhovorů vedoucí ke sjednocení ostrova. OSN usnadnila rozhovory mezi vedením obou komunit s výhledem na zřízení federální vlády se samostatnou mezinárodní povahou/charakterem sestávající z Turecko-kyperské části a Řecko-kyperské části obě s rovnocenným statusem.⁷¹ Toto státní zřízení bylo navrženo již při jednání v letech 2005 až 2006 a lze tedy usuzovat, že obě strany toto řešení přijímají.

⁶⁹ LOIZIDES, Neophytos G. The presidential election in Cyprus. Northern Ireland, United Kingdom: Queen's University Belfast, School of Politics, *International Studies and Philosophy*, 2008, s. 164 – 165.

⁷⁰ Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Latest development* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus02_en/cyprus02_en?OpenDocument>.

⁷¹ UN News Centre. *Security Council extends mandate of UN peacekeeping force in Cyprus* [online]. www.un.org, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=38701&Cr=cyprus&Cr1=>>.

Generální tajemník OSN Ban Ki-moon také během těchto jednání oznámil, že lídři obou komunit přijali jeho nabídku zdůraznit roli mediátora OSN v rozhovorech vedoucích ke sjednocení Kypru. K tomu dodal, že očekává od obou stran sblížení do října letošního roku. Dále uvedl, že oba lídři jsou odhodláni dosáhnout komplexního řešení co nejdříve a obě strany na něj udělaly dojem příslibem ohledně sjednocení Kypru. Ban Ki-moon očekává, že oba lídři budou schopni v říjnu oznámit, že došlo ke sblížení ve všech záležitostech. Toto vede jednání ohledně Kypru k závěru, že oba lídři souhlasili začít budovat podporu pro úplnou dohodu s důrazem na to, že musí obnovit nadšení pro řešení u obou komunit.⁷² Lze se domnívat, že právě toto bude klíčem k úspěchu sjednocení ostrova. Pokud by mělo být rozhodováno o sjednocení ostrova v referendu, budou hlasovat obyvatelé Kypru a dá se očekávat, že po odmítnutí sjednocení ostrova v roce 2004 by mohlo být referendum opět neúspěšné. Kyperští Turkové by mohli být ovlivněni tehdejšími výsledky, kdy za souhlasné stanovisko zůstali nadále v izolaci a kyperští Řekové by mohli být naopak znepokojeni tím, že Turecko a Severokyperská turecká republika nechtějí oficiálně uznat Kyperskou republiku a odmítají otevřít svá letiště a přístavy.

Nehledě na to, že tehdejší turecká invaze zasáhla výrazně do života všech obyvatel Kypru. Mnozí museli opustit své domovy, ztratily rodiny a majetek. Jestliže by se oběma lídrům nepodařilo obnovit nadšení pro sjednocení u obyvatel Kypru, je možné, že by jednání o sjednocení ostrova byla opět neúspěšná. Touha po sjednocení musí vycházet z vůle obyvatel Kypru. Základní myšlenka, kterou OSN v kyperském konfliktu deklaruje je ta, že Kypr je společným domovem obou komunit a jejich vztah není majoritní ani minoritní. Podle OSN suverenita ostrova vychází společně z obou komunit z rovnosti mezi kyperskými Řeky a Turky.⁷³ Pokud by bylo dosaženo řešení jen mezi oběma lídry, které by nemělo podporu obyvatel, těžko říci, jak by obě komunity společně na ostrově žily.

Je možné, že si oba národy sjednocení ostrova nepřejí? Kyperští Řekové řekli v referendu jasně „ne“ a lze se domnívat, že postoj kyperských Turků a Turecka je pozitivní jen v rámci plnění podmínek EU. Jak již bylo řečeno výše, Turecko se podrobuje podmínkám EU, avšak není vidět jeho snaha, že by tyto kroky činilo z vnitřního přesvědčení. Viditelná neochota otevřít letiště a přístavy kyperským lodím a letadlům, podpis Asociační dohody

⁷² UN News Centre. *Greek Cypriot and Turkish Cypriot leaders agree to greater UN role in talks – Ban* [online]. www.un.org, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=38967&Cr=Cyprus&Cr1=>>>.

⁷³ MÜFTÜLER-BAC, Meltem. The Cyprus debacle: what the future holds. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science, 1999, s. 563.

s dodatkem o neuznání Kypru ukazují jasný postoj Turecka směrem k uznání Kyperské republiky.

Přineslo by sjednocení ostrova vytoužené řešení? Proč sjednocovat dva národy, které buď o sjednocení nestojí, nebo ho činí jen pod jakýmsi nátlakem. Obě komunity v minulosti již společně na ostrově žily a výsledkem je dnešní situace. Těžko si představit, že sjednocením ostrova dojde k naprostému oddělení od mateřských zemí a ty se přestanou do záležitostí na Kypru vměšovat. K dalšímu konfliktu může dojít kdykoli i když bude ostrov sjednocen a Turecko se stane také členem EU.

Na základě těchto závěrů se a vzhledem k tomu po jak dlouhou dobu je OSN na Kypru přítomna lze usuzovat, že není schopna přinést samotné řešení konfliktu. Dosud nejvýraznější pokus v podobě Annanova plánu byl neúspěšný a ve spojitosti s mírovou misí UNFICYP je role OSN na Kypru je především kontrolní a stabilizační.

Lze se domnívat, že i nadále by OSN byla největším přínosem jako mediátor jednání, jak je tomu v podstatě v dnešních dnech, kdy zastřešuje setkání obou lídrů. Základní řešení a dohoda pak musí vycházet z vůle obou komunit. Jenom tyto dva subjekty mohou vědět, co je pro ně v dané situaci nejlepší a na co jsou ochotni přistoupit a co jsou ochotni obětovat.

4.3 USA a Rusko

Čím je Kypr atraktivní pro ostatní státy, že zde chtějí uplatnit svoji sféru vlivu a zapojují se tedy svými návrhy do řešení kyperské otázky? V literatuře se v souvislosti s touto problematikou objevují dva zásadní důvody. Jedním z nich je strategická poloha ostrova ve Středozezemním moři a blízká vzdálenost k problematickému regionu muslimských států. Druhý důvod má pak souvislost s dodávkami ropy z Blízkého východu. Například pro Spojené státy americké jsou oba tyto důvody podnětem pro zapojení se do kyperské otázky. V rámci podpory vstupu Turecka do EU se netají svým kladným postojem a čelní představitelé země se k této problematice nejednou vyjádřili.

Kypr v minulosti nebyl na prvním místě zájmu USA, do dění na ostrově se však zapojovaly. Během studené války považovaly USA a Velká Británie kyperskou otázku za nebezpečnou záležitost a pokoušely se vyřešit spory ještě před tím, než dojde k ozbrojenému konfliktu. Hlavním cílem vyjednávacích snah v letech 1963 až 1968 bylo zabránit

ozbrojenému konfliktu mezi Tureckem a Řeckem. Především se USA obávaly, že tento konflikt by oslabil jižní křídlo NATO.⁷⁴

Více aktivní pak USA byly od 80. let, kdy se pro ně tato oblast stala strategicky důležitou.⁷⁵ Strategická poloha ostrova dále nabývala na významu zejména a v roce 1997 Madeleine Albright⁷⁶ uvedla, že Kypr je hodnotný partner v boji proti novým hrozbám, jako je terorismus, obchod s narkotiky a mezinárodní zločin. V této době byl Kypr pro USA výhodný zejména pro kontrolu států problematického regionu, nepřetržitý tok ropy z Blízkého východu na západ a stability v Středoziemním moři. Dalším problémem by bylo oslabení jižního křídla NATO, pokud by došlo ke konfliktu mezi Řeckem a Tureckem na Kypru. Stabilita ve Středomoří je velmi důležitá pro stabilitu v regionu jihovýchodní Evropy a Blízkého východu a v neposlední řadě bylo důležité, aby v kyperském konfliktu začalo hrát roli Rusko. Z těchto důvodů jsou USA aktivní v záležitostech ohledně řešení kyperské otázky.⁷⁷

Ruský zájem o Kypr se začal zvyšovat z několika důvodů. Jedním z nich byla snaha Ruska získat přístup ke všem informacím zahrnující kroky NATO ve Středomoří. Kypr leží „na křižovatce“ mezi Evropou a Blízkým východem a na ropných cestách vedoucích na západ a z toho důvodu má Rusko na Kypru své ekonomické a bezpečnostní zájmy. Pokud by bylo zahrnuto do kyperského problému, získá výhodnou vyjednávací pozici vůči USA, NATO a Turecku.⁷⁸

V roce 1997 kabinet prezidenta Clintona pověřil Richarda Holbrooka, který jako speciální vyslanec na Kypru navrhl plán, který spočíval na vzájemném uznání suverenity obou stran konfliktu a zřízení dvou-zónové federace. Jeho plány však ztroskotaly. Kyperští Turci požadovali uznání suverenity ještě předtím, než dojde k jakýmkoli rozhovorům, což bylo nepřijatelné pro kyperské Řeky, protože za žádnou cenu nechtěli uznat Severokyperskou tureckou republiku.⁷⁹

Což opět podporuje fakt, že snaha o sjednocení ostrova by měla vycházet z vůle obou komunit. Z dané situace bylo zřejmé, že ani jedna ze stran nechtěla ustoupit ze svých požadavků a učinit kroky ke smíru.

⁷⁴ SÖZEN, Ahmet. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1.vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 129 – 131.

⁷⁵ 1979 revoluce v Íránu a sovětská invaze v Afganistánu.

⁷⁶ Tehdejší ministryně zahraničí USA.

⁷⁷ MÜFTÜLER-BAC, Meltem. The Cyprus debacle: what the future holds. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science, 1999, s. 567.

⁷⁸ Tamtéž, s. 568.

⁷⁹ Tamtéž, s. 567.

V souvislosti s událostmi posledních let, bude v závěru této kapitoly krátce věnována pozornost současným vztahům USA a Turecka. Navzdory vyjádření podpory ze strany USA⁸⁰ se Turecký parlament rozhodl nespolupracovat při invazi do Iráku. Tímto postojem, ale neschválil tamější diktátorský režim a zneužívání lidských práv. Turecko je spojencem USA, alespoň v tom smyslu, že zkouší pozitivně působit na irácký režim a pokračuje ve snaze, aby byla zažehnána krize v regionu.⁸¹ Lze tedy usuzovat, že vztahy USA a Turecka jsou stále dobré. USA by zajisté uvítaly, aby v regionu došlo k usmíření nejen v rámci struktur NATO, ale právě i díky situaci na Blízkém východě. Je potřeba, aby zde docházelo ke stabilizaci a ne k dalším konfliktům. Lze se domnívat, že neopominutelnou roli ve snaze USA o stabilizaci regionu a podpoře Turecka hraje i fakt týkající se dodávek ropy z Blízkého východu. Na základě těchto faktorů lze očekávat, že Turecko bude mít podporu USA i nadále.

⁸⁰ Turecko nikdy nemělo zájem na oslabení vztahů s USA. Tyto vazby zemi oddělovaly od zemí Blízkého východu a v minulosti přinášely Turecku záruku proti expanzi Sovětského svazu. HRADEČNÝ, Pavel. *Řekové a Turci: Nepřátelé nebo spojenci*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 85 – 87.

⁸¹ DALOGLU, Tulin. Turkey's EU accession. *Washington Times*, 14.11.2006, s. 19.

5 Annanův plán

Annanův plán byl do roku 2004 nejkompexnějším řešením kyperské otázky, které navrhl tehdejší Generální tajemník OSN Kofi Annan. V referendu konaném před vstupem Kypru do EU však neuspěl. Kyperští Řekové ho odmítli, a tudíž ke sjednocení ostrova nedošlo. Následně vstoupili do EU a od té doby je opět kyperská otázka předmětem vyjednávání a ostrov zůstává nadále rozdělený.

Tato kapitola by měla přinést odpověď na otázku, co měl přinést Annanův plán pro Kypr. Jaké řešení kyperské otázky nabízel a jaké podmínky chtěly vyjednat obě komunity. Dále by měla být nalezena odpověď na otázku, co vedlo k odmítnutí plánu kyperskými Řeky. Annanův plán byl nejvýznamnějším pokusem o řešení kyperské otázky ze strany OSN, ke kterému upínali své naděje téměř všichni. Právě proto bude předmětem této kapitoly i otázka, jaký měl neúspěch referenda dopad na další vývoj na ostrově.

31. března 2004 Generální tajemník OSN, předložil oběma stranám přepracovaný, konečný plán. Samostatná referenda byla konána jak v jižní tak severní části ostrova 24. dubna 2004. Výsledky hlasování nepřinesly očekávané sjednocení ostrova. 64,9 % kyperských Turků sice hlasovalo pro schválení Annanova plánu, ale 75,8 % kyperských Řeků ho odmítlo.⁸²

5.1 Jaké řešení kyperské otázky nabízel a jaké podmínky chtěly vyjednat obě komunity?

Obě strany vždy v průběhu vyjednávání sledovaly své zájmy a nebyly ochotny ustoupit. Annanův plán měl umožnit oběma stranám získat něco ze svých požadavků, ale samozřejmě počítal i s přijetím kompromisu na obou stranách. V tabulce č. 1 jsou uvedeny nejdůležitější témata pro vyjednávání obou komunit a jejich požadavky. V tabulce č. 2 jsou pak tyto požadavky zpracovány, tak jak byly uvedeny v Annanově plánu. Obě tabulky a hodnocení vychází z článku *The Annan Plan: State succession or continuity* od autorů Ahmeta Sözena a Kudreta Özersaye.⁸³ Tito dva autoři provedli v letech 1997 až 2005 průzkum postojů obou komunit směrem k řešení kyperského problému. Výsledkem byla studie, která podrobně zpracovala problematiku Annanova plánu, včetně navržení možných řešení.

⁸²Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Latest development* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus02_en/cyprus02_en?OpenDocument>.

⁸³SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. *The Annan Plan: State Succession or Continuity*. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 125 – 141.

Tabulka č. 2: Požadavky kyperských Řeků a Turků, zdroj⁸⁴

PŘEDMĚT VYJEDNÁVÁNÍ	POŽADAVKY KYPERSKÝCH ŘEKŮ	POŽADAVKY KYPERSKÝCH TURKŮ
Politický systém	<ul style="list-style-type: none"> Federace Dvou-zónová a dvou-komunitní federace, ve které mají federální státy politickou rovnost 	<ul style="list-style-type: none"> Dva suverénní státy nebo Dvou-zónová, dvou-komunitní konfederaci dvou suverénních států
Federace	Silný federální systém	Slabý konfедераční systém
Stát	Slabé a omezené pravomoci	Silné a rozsáhlé pravomoci Státy budou suverénní
Suverenita	Jednotná suverenita pro celý ostrov	Oddělená suverenita pro oba národy založena na právu sebeurčení pro každou z komunit
Reprezentace	<ul style="list-style-type: none"> Kypersko-řecký prezident, možná viceprezident kyperský Turek v Radě ministrů převaha kyperských Řeků v legislativě a institucích poměr dle populace 80:20 	<ul style="list-style-type: none"> Systém rotace u prezidenta 50:50 zastoupení obou komunit ve státních institucích
Záruky/garance	<ul style="list-style-type: none"> Žádné, nebo EU a OSN žádná práva zasáhnout pro Turecko 	<ul style="list-style-type: none"> Garanční smlouva z roku 1960 zůstane beze změny Intervenční právo pro Turecko
TŘI SVOBODY		
Svoboda pohybu	Absolutní	Svoboda jen s malými omezeními
Svoboda usazování	Absolutní	Svoboda jen s malými omezeními
Svoboda vlastnit majetek	Absolutní	Velká omezení, přechodná omezení
Územní uspořádání	Kypersko-řecká část ostrova 80% území (lze ustoupit na 75%)	Kyperští Turkové si udrží 29% území na ostrově
Armáda	<ul style="list-style-type: none"> Demilitarizace ostrova lehce ozbrojené policejní složky Kypřanů, udržující pořádek na ostrově 	<ul style="list-style-type: none"> Oddělené složky a policie v každém státě. Turecko bude držet kontingent na ostrově pro bezpečnost kyperských Turků
Odsunutí lidé a majetek	<ul style="list-style-type: none"> Všichni mají právo se vrátit a dostat zpět svůj majetek 	<ul style="list-style-type: none"> Omezený přístup Kompenzace pro odsunuté osoby a územní úpravy v rámci zachování dvou zón
Přistěhovalci z Turecka	Návrat do Turecka	Setrvat na Kypru
Členství v EU	Silná podpora	Podpora členství, ale až po finálním řešení

Jak vyplývá už z dřívějších jednání, obě strany se ve svých požadavcích zcela rozcházejí. To lze ostatně pozorovat i v uvedeném přehledu. Obě komunity zaujímají ke

⁸⁴ SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 127 – 128.

všem hlavním tématům protikladný postoj. V některých bodech se jejich názory částečně přibližují ke shodě, ale opět jen s jistými omezeními.

V rámci politického uspořádání obě strany trvají na zachování dvou-zónového a dvou-komunitního systému. V ostatních otázkách ohledně suverenity, pravomocí a politické reprezentace se neshodují.⁸⁵ Každá se stran samozřejmě upřednostňuje uspořádání, které je pro danou komunitu nejvýhodnější.

Nový stát by měl mít povahu federace či konfederace a měla by být zachována dvou-zónová povaha země. Již z toho lze usuzovat, že obě komunity odmítají úplné sjednocení a stále trvají na rozdělení území, které náleží dané komunitě. S tím souvisí i otázka, do jaké míry budou uplatňovat svůj vliv mateřské státy či jiné mezinárodní subjekty pokud bude dvou-zónová povaha zachována?

Kyperští Řekové v případě konfliktu na ostrově odmítají zásahy třetích stran. To by zcela odstranilo institut práva intervence. Na rozdíl od kyperských Turků jsou ochotni připustit pouze záruky a garance ze strany EU a OSN. Kyperští Turci preferují platnost Garanční dohody z roku 1960 při řešení možného konfliktu v budoucnosti. V tomto případě by Turecku zůstalo jeho intervenční právo.⁸⁶

Už jen myšlenka „v případě konfliktu“ poukazuje na fakt, že obě komunity počítají s tím, že by i v budoucnu mohlo dojít ke střetům. To opět souvisí se základní myšlenkou OSN, která má pomoci sjednocení ostrova, která říká, že by snaha o vyřešení kyperské otázky měla vycházet ze společného úsilí obou komunit. Pokud si obě strany v dohodě, která má vést k usmíření, kladou podmínky, jakých prostředků by mělo být užito v případě dalšího konfliktu lze jen těžko uvěřit, že by mohlo být sjednocení země někdy dosaženo.⁸⁷

Zachování dvou-zónového území má své důvody i pro další důležitý bod jednání a tím je otázka vrácení majetku a finančních kompenzací odsunutým obyvatelům. Kyperští Řekové hájí všechny odsunuté obyvatele a chtějí, aby jim byl navrácen jejich původní majetek. Kyperští Turkové naopak prosazují, aby odsunutým obyvatelům byla poskytnuta finanční kompenzace a majetek jim byl vrácen jen v omezené míře nebo vůbec. Právě tímto postojem chtějí respektovat vytvoření dvou zón a udržet vše v jejich rámci.⁸⁸

⁸⁵ SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 127 – 128.

⁸⁶ Tamtéž, s. 127 – 128.

⁸⁷ Autoři v tomto směru pravděpodobněji mohli mít na mysli konflikt, který je vyvolán i třetí stranou nejen mezi oběma komunitami na Kypru. To by samozřejmě vylučovalo vyslovenou myšlenku o případném konfliktu v budoucnu. Ovšem postoj obou stran je i v tomto ohledu rozdílný a neshodují se, kdo by měl být případným garantem.

⁸⁸ SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 127 – 128.

Stejná je i situace tureckých přistěhovalců a odsunutých kyperských obyvatel. Kyperští Řekové trvají na tom, aby turečtí přistěhovalci opustili ostrov, jelikož tím mění demografickou strukturu ostrova. Kyperští Turkové naopak trvají na tom, že žádní přistěhovalci by neměli opustit Kypr, jelikož by to snížilo tureckou populaci a došlo by k porušování lidských práv těchto lidí, pokud by byli nuceni odejít ze země.⁸⁹

Obě strany byly také varovány před obtížemi s přesídlováním po tolika letech. Z tohoto důvodu OSN preferuje, že tyto záležitosti ohledně vrácení majetku a přistěhovalců by měly být vyřešeny mezi dvěma stranami konfliktu s cílem dosáhnout vzájemné dohody a praktického řešení.⁹⁰ Nutno si položit otázku, zda z požadavků obou komunit je možné, aby k nějakému uspokojivému řešení strany vůbec dospěly, když se opět ve svých nárocích zcela odlišují.

Dalším sporným bodem vyjednávání je demilitarizace ostrova. Kyperští Řekové požadují celkovou demilitarizaci ostrova s výjimkou lehce ozbrojených složek, které by měly udržovat pořádek na celém ostrově. Kyperští Turkové naopak preferují oddělené složky policie a jen malé nebo dokonce žádné omezení počtu tureckých jednotek dokud nebude zcela vyřešena kyperská otázka.⁹¹

Z výzkumu autorů vyplývá, že pro úspěšné a trvalé řešení musí obě strany najít takové řešení, které bude dobré pro obě strany. Pokud by tomu tak nebylo mohlo by to vést ke zhoršení situace a většímu konfliktu než je dnes. S tímto názorem autorů lze souhlasit. Při pohledu na jednotlivé požadavky obou komunit se dá říci, že situace směřuje jen k prohlubování již existujícího problému. Pro úspěšné řešení na Kypru je nezbytné vést rovná jednání se schopnými lídry v čele, ochota přijmout kompromisy a vůle obou komunit sjednotit rozdělený ostrov. Následující části kapitoly se věnuje tomu, jak se tyto tři komponenty podařilo vzájemně uplatnit.

Oba autoři se zabývali ve své práci i řešením, které bylo přijato v podobě Annanova plánu. Podobu výsledného textu hodnotí, jako společné kompromisní řešení obou stran. Přehled základních témat je opět součástí této práce v tabulce č. 2. Při prostudování textu lze dojít k závěru, že došlo k jedinému možnému řešení a to nalezení kompromisu a každá ze stran v rámci svých požadavků musela ustoupit. Jak moc se obě komunity s vyjednanými kompromisy smířily, je otázka druhá a jejímu řešení je věnován prostor v rámci odpovědi na další výzkumnou otázku, co vedlo k odmítnutí Annanova plánu?

⁸⁹ SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. Middle Eastern Studies, 2007, Vol. 43, s. 127 – 128.

⁹⁰ Tamtéž, s. 127 – 128.

⁹¹ Tamtéž, s. 127 – 128.

Tabulka č. 3: Shrnutí základních otázek kyperského konfliktu, které byly řešeny v Annanově plánu, zdroj⁹²

PŘEDMĚT VYJEDNÁVÁNÍ	ŘEŠENÍ NABÍZENÉ V ANNANOVĚ PLÁNU
Politický systém/uspořádání	<ul style="list-style-type: none"> • Jednotná Kyperská republika • Dvou-zónová struktura • Federace+konfederace, podle belgického a švýcarského modelu
Federální moc	Slabý federativní systém
Státní moc	Silné a rozsáhlé pravomoci v určitých jistých oblastech (vzdělání, náboženství)
Suverenita	Jedna sdílená suverenita, zákaz ENOSIS – sjednocení s Řeckem a TAKSIM – turecký termín pro rozdělení ostrova
Reprezentace	<ul style="list-style-type: none"> • Prezident systém rotace • 50:50 v senátu • Obsazení křesel v dolní komoře, radě ministrů a federálních institucí dle počtu obyvatel
Záruka, ručitel	<ul style="list-style-type: none"> • Garanční smlouva z roku 1960 ponechána v platnosti • Bude upravena v souladu s dnešními poměry na ostrově
TŘI SVOBODY	
Svoboda pohybu	Bez omezení
Svoboda usazování	<ul style="list-style-type: none"> • Omezení, respekt ke dvěma zónám nového státu • pozastavena na několik let, nebo dokud se Turecko nestane členem EU.
Svoboda vlastnit majetek	Omezení, respekt ke dvěma zónám nového státu
Územní řešení	72:28
Armáda	<ul style="list-style-type: none"> • Časový plán pro stažení cizích vojenských jednotek v několika letech, nebo dokud se Turecko nestane členem EU • Lehce ozbrojená policie pro každý stát a policejní složky pro federaci
Odsunutí lidé a majetky	<ul style="list-style-type: none"> • Komplexní řešení, někteří z odsunutých obyvatel se usadí podle územního řešení • Ostatním bude vrácen původní majetek nebo finanční kompenzace
Přistěhovalci	<ul style="list-style-type: none"> • Seznam asi 45 000 kyperských Turků, kteří zůstanou na základě určitých kritérií (manželství, zaměstnání) • Ostatní budou mít možnost přesídlit zpět do Turecka • Stejný seznam pro 45 000 kyperských Řeků
Členství v EU	<ul style="list-style-type: none"> • Členství až po celkovém řešení • Schopnost začlenění do <i>acquis communautaire</i>

V Annanově plánu zůstalo u zachování dvou-zónové struktury a měla být vytvořena federace nebo konfederace podle belgického či švýcarského vzoru, se dvěma samostatnými státy. K otázce garancí a záruk měla být ponechána Garanční smlouva z roku 1960 dle požadavků kyperských Turků a měla být upravena dle současných poměrů. Podle nového územního řešení mělo dojít i k usazování odsunutých obyvatel, vrácení majetku a vyplacení finančních kompenzací. Určitý počet přistěhovalců měl zůstat na Kypru a ostatní by měli možnost přesídlení zpět do Turecka.⁹³

Dalším důležitým bodem bylo setrvání armády na ostrově. Podle Annanova plánu měl být vytvořen jakýsi časový plán pro stažení jednotek z Kypru nebo alespoň do té doby než se

⁹² SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 130.

⁹³ Tamtéž, s. 130.

Turecko stane členem EU. Stažení jednotek však nemělo být absolutní, mělo dojít pouze ke snížení stavů na 650 tureckých a 950 řeckých vojáků. V každém státě měly být vytvořeny lehce ozbrojené složky pro udržování pořádku a měla vzniknout i federální policie.⁹⁴

Ačkoli vytvoření Annanova plánu bylo prvním výsledkem snahy přijetí kompromisů na obou stranách, neznamenalo to jeho přijetí a sjednocení ostrova. K tomu mělo dojít před termínem vstupu Kypru do EU, aby se stal členem jako sjednocená země. V roce 2004 však společně s ostatními devíti státy přistupovala do EU jen řecká část Kypru a řešení kyperské otázky se přesunutím na půdu EU mnohem více zkomplikovalo.

5.2 Co vedlo k odmítnutí plánu kyperskými Řeky?

K přijetí Annanova plánu mělo dojít ještě před vstupem Kypru do EU. Očekávané sjednocení mělo být uskutečněno v dubnu 2004 po referendech konaných odděleně v obou částech ostrova. Lze říci, že všeobecně byly očekávány kladné výsledky. Kypersko-řecké „ne“ bylo jistě překvapením nejen pro EU. Díky zápornému postoji této komunity nedošlo ke sjednocení ostrova a členem EU se tak stala jen řecká část Kypru.

Co však bylo důvodem pro odmítnutí Annanova plánu kyperskými Řeky? Annanův plán byl vypracován na základě požadavků obou komunit a obě strany měly některé z nich získat a některých se musely vzdát. Byly pro kyperské Řeky tyto požadavky tak zásadní, že jejich nedodržení způsobilo záporný výsledek referenda? Jelikož výsledky jasně vyjádřily jejich negativní postoj, lze odpovědět jediné ano, kyperští Řekové se nedokázali svých nároků vzdát.

Ministerstvo zahraničních věcí kyperské republiky ve svém vyjádření⁹⁵, ve kterém hodnotí snahy o řešení, uvádí, že výsledné „ne“ nebylo odmítnutím sjednocení ostrova. Bylo to vyjádření obav nad Annanovým plánem, který měl dle kypersko-řecké komunity závažné vady. Tyto pochyby vycházely z těch nedostatků, které neposkytly stažení všech cizích vojenských jednotek z Kypru a odstranění tureckého intervenčního práva jednostranně zasáhnout na Kypru.

Andreas Koumi ve svém článku *The Turkey – Cyprus issue* k zamítnutí Annanova plánu dokonce uvedl, že měl zakotvit „odporný systém apartheidu“ na malém ostrově a legitimizovat zahraniční vojenské jednotky. Dle něj by žádní lidé neměli akceptovat řešení

⁹⁴ SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. *The Annan Plan: State Succession or Continuity*. Middle Eastern Studies, 2007, Vol. 43, s. 130.

⁹⁵ Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Latest development* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus02_en/cyprus02_en?OpenDocument>.

jako je toto s výjimkou zoufalých obyvatel v severní části ostrova pod cizí vojenskou vládou. Dalším důvodem odmítnutí byl požadavek omezení práv Kypřanů obnovit jejich majetek a usazovat se volně v rámci jejich mateřské země.⁹⁶

S tímto negativním postojem kyperských Řeků se ztotožňuje ve své studii i Dan Lindly. Uvádí, že Annanův plán obnovil většinu problémů ústavy z roku 1960 a nikdo nevyřešil závažné otázky ohledně ztrát na majetku a finanční kompenzace.⁹⁷ Otázky ztrát na majetku a kompenzací jsou trnem v oku kyperských Řeků, kteří se nedokážou smířit s tím, že jim nebude navrácen jejich majetek, který byli nuceni opustit. Lze usuzovat, že tento jejich postoj souvisí s pocitem křivdy, který v nich stále přetrvává kvůli turecké invazi.

Annanův plán povoloval jen několika kyperským Řekům vrátit se na kypersko-turecké území a sestavil komplikovaný systém kompenzací na obou stranách. Kyperští Turci měli souhlasit se vzdáním se všech území navržených v Annanově plánu. To by umožnilo většině kyperských Řeků k navrácení jejich majetku. Na výměnu by mezinárodní společenství mělo uznat Severokyperskou tureckou republiku. Autoři Annanova plánu se domnívali, že vrácením půdy původním majitelům a uznáním severu by byl kyperský problém vyřešen.⁹⁸ Uznání Severokyperské turecké republiky je zajisté jedním z nejpálčivějších problémů v kyperské otázce. Turecko i Severokyperská turecká republika odmítají udělat první krok, kterým má být uznání Kyperské republiky a naopak Kyperská republika odmítá uznat severní část ostrova. Uznání severu by zajisté bylo velkým posunem kupředu.

Záležitosti navrácení majetku a finančních kompenzací odsunutým obyvatelům jsou vzhledem k dlouhotrvajícímu rozdělení země a obsazení půdy tureckými přistěhovalci po invazi velmi složité. Annanův plán tyto otázky řešil, avšak s výsledky nebyli kyperští Řekové spokojeni. Systém kompenzací a navrácení majetku byl příliš komplikovaný. Annanův plán se zabýval také přechodem státního majetku na nově vznikající stát.

Avšak ustanovení Annanova plánu o státním majetku opět odrážela kompromis mezi požadavky obou komunit. Plán počítal s přechodem majetku na nástupnický stát. Tento přechod státního majetku je upraven normami mezinárodního práva, konkrétně ve Vídeňské konvenci z roku 1983. Tato konvence stanovuje, že v případě sjednocení dvou a více států do jednoho nástupnického, státní majetek předchůdců náleží státu nástupnickému. Annanův plán

⁹⁶ KOUMI, Andreas. The Turkey-Cyprus issue. *Washington Times*, 15. září 2005, s. 13.

⁹⁷ LINDLEY, Dan. Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus. *International Studies Perspectives*, University of Notre Dame, 2007, s. 225.

⁹⁸ Tamtéž, s. 239.

přiznal v souladu s touto konvencí veškerý státní majetek jak Kyperské republiky tak TRNC Jednotné Kyperské republice, která měla být vytvořena.⁹⁹

5.3 Jaký měl neúspěch referenda dopad na další vývoj na ostrově

Kyperská republika vstoupila do EU, i když projevila nesouhlas s Annanovým plánem. Kypersko-řecká vláda má nyní z pozice členského státu lepší postavení prosazovat své požadavky vůči kyperským Turkům a Turecku. Doposud se kyperští Řekové angažovali ve dvou důležitých záležitostech. Dokázali zablokovat dva návrhy Komise na regulaci přímého obchodu a finanční asistence kyperským Turkům, které směřovaly ke snížení ekonomických nerovností mezi severem a jihem ostrova. A v dalším případě kypersko-řecká vláda přesvědčila ostatní členské státy EU, aby požadovali na Turecku uznání Kyperské republiky v rámci rozšíření celní unie o deset nových členských států přistupujících k EU v roce 2004.¹⁰⁰

Turecko však v červenci 2005 uveřejnilo, že jeho podpis na dohodě o rozšíření celní unie se všemi novými členskými státy zahrnující i Kypr, nezakládá uznání Kyperské republiky. V září téhož roku na Turecké vyjádření reagovala EU právě tím, že uznání všech členských států je nezbytnou součástí přístupového procesu a Ankara má uznat Kyperskou republiku než se stane členem EU a přijmout úplnou a nediskriminační dohodu o celní unii.¹⁰¹

Annanův plán se vyvinul z principů a dohod, které obě strany v rámci vyjednávání potvrdily. Do té doby byl nejdetailnějším řešením kyperské otázky. Autoři Sözen a Özersay se zabývají ve své studii otázkou, zda byl Annanův plán ideální pro obě strany. K tomu uvádějí, že zcela jistě nebyl. Nedovoloval ani jedné ze stran zvětšovat své požadavky. Bohužel tehdy byl jedinou možností, která ležela na vyjednávacím stole a ačkoli nebyl zcela ideální, byl proveditelný a podporoval obě strany udělat vzájemné kompromisy navzdory jejich základním požadavkům.¹⁰² Pro kyperské řeky však bylo stále nepřijatelné vyrovnat se s nedořešenou situací se státním majetkem a setrváním cizích vojenských jednotek na ostrově.

⁹⁹ SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 137.

¹⁰⁰ LINDLEY, Dan. Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus. *International Studies Perspectives*, University of Notre Dame, 2007, s. 237.

¹⁰¹ ULUSOY, Kivanç . The Europeanization of Turkey and its impact of the Cyprus problem, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 2008, Vol. 10, s. 318.

¹⁰² SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 138.

5.4 Situace po odmítnutí Annanova plánu

Ačkoli výsledek referenda prokázal snahu kyperských Turků, naopak tomu bylo u kyperských Řeků. Ti stále nejsou připraveni sdílet svoji moc a přijmout politickou rovnost společně se Severokyperskou tureckou republikou. Čím více je pak funkce Kyperské republiky upevňována na mezinárodní scéně, tím méně jsou kyperští Řekové motivováni souhlasit s kompromisním řešením, obdobným Annanově plánu. Je tedy na mezinárodním společenství, aby přijalo opatření k vyrovnání postoje obou komunit.¹⁰³ To podporuje vyslovený závěr, že snaha o vyřešení kyperské otázky musí vycházet z vůle obou komunit. Jednání vedoucí ke smírnému řešení by pak mohla být vedena nezávislým subjektem. V tomto případě by se jednalo o OSN.

Přijetím Kypru do EU po odmítnutí Annanova plánu způsobilo rozhořčení na straně kyperských Turků a Turecka. Budoucí vývoj v kyperské otázce okomentoval kypersko-turecký premiér Ali Talan, který uvedl, že strana, která akceptovala Annanův plán stojí mimo EU, na rozdíl od strany, která ho odmítla. Podle premiérových slov je nyní řada na mezinárodním společenství připravit návrhy zmírnit nebo odstranit izolaci kyperských Turků. Stejně rozhořčení je obecně přijímáno i v Turecku. Podle slov premiéra Erdogana je to nyní EU, která by měla nyní iniciovat proces a jednání zmírňující dopad embarga na severní Kypr. Výsledky referenda změnily základy dosavadních jednání a požadavků.¹⁰⁴ Lze se domnívat, že odmítnutí referenda kyperskými Řeky jen posílilo kypersko-turecký postoj ohledně uznání Kyperské republiky a zpřístupnění letišť a přístavu na severu ostrova.

Fahrettin Sumer ve svém článku *Turkey, a special EU neighbour patiently awaiting a "promised marriage"* shrnul řešení kyperského problému následovně: „Pokud by EU nepřijala Kypr bez schválení Annanova plánu oběma komunitami, konflikt mohl být dnes vyřešen“.¹⁰⁵ S tímto zhodnocením lze souhlasit. Kyperský problém se po vstupu jižní části ostrova do EU nevyřešil. V podstatě se modifikoval a dokonce i více zkomplikoval. V případě, že by EU trvala na schválení Annanova plánu by bylo možné uvažovat o dvou variantách řešení. Kypr by vstoupil sjednocený a tím by kyperská otázka byla vyřešena nebo by celý Kypr do EU nevstoupil a byl by nucen situaci vyřešit. Lze usuzovat, že jednání o sjednocení ostrova by mezi kyperskými Řeky, Turky a jejich mateřskými zeměmi probíhaly

¹⁰³ SÖZEN, Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 139.

¹⁰⁴ GÜNEY, Aylin. The future of Turkey in the European Union. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science, 2005, s. 311.

¹⁰⁵ SUMER, Fahrettin. Turkey, a Special EU Neighbour Patiently Awaiting a "Promised Marriage". Virginia Commonwealth University, *International Studies Faculty*, 2009, s. 131.

zcela odlišně. Minimálně by probíhaly rychleji a také by obě strany byly nuceny přistoupit na kompromisy, bez nichž řešení kyperské otázky není možné.

6 Závěr

V současné době je přijímáno několik teorií souvisejících se vstupem Turecka do EU. Autoři odborných textů zabývající se touto problematikou připouštějí tři varianty. První z nich je, že Turecko se stane plnohodnotným členem EU. Tato varianta nastane v případě, že Turecko splní všechny podmínky ze strany EU, budou dokončeny přístupové rozhovory a uzavřeny přístupové kapitoly. V tomto případě se očekává, že přístupové rozhovory s Tureckem budou trvat deset až patnáct let, ale výsledkem by bylo plnohodnotné členství Turecka v EU.

Druhou variantou je, že Turecko bude součástí EU jen jako přidružený stát. Podle návrhu některých členských zemí by se jednalo o jakousi formu „privilegovaného partnerství“. Turecko by nebylo členským státem EU, ale užívalo by některých výhod poskytnutých ze strany EU. Tuto variantu navrhují zejména Německo a Francie, avšak Turecko s ní nesouhlasí. Za dlouhá léta vyjednávání a budování vztahů s EU očekává jediný výsledek a tím je plné členství.

Poslední variantou, avšak pro Turecko zcela nežádoucí je, že se členským státem EU nestane a nebude mu nabídnuta ani varianta v podobě „privilegovaného partnerství“. S tímto přístupem Turecko samozřejmě nesouhlasí a očekává, že se mu dveře do Evropy otevrou. Lze se domnívat, že se s touto variantou všeobecně nepočítá. Turecko zahájilo přístupový proces, a ač jsou v současné době některé z kapitol pozastaveny, předpokládá Turecko, že je na cestě do Evropy. Ať už jako členský nebo přidružený stát EU, ale je potřeba, aby se Turecko připravilo i na tuto variantu a tak striktně ji neodmítalo.

V souvislosti se vstupem Turecka do EU je otevřena řada otázek, jejichž vyřešení EU požaduje a bez nichž není prozatím ochotna Turecko přijmout mezi své členy. Kyperská otázka je jedním z nejvýznamnějších a dá se říci, že i jedním z nejkomplicovanějších současných problémů souvisejících s tureckým členstvím. Především díky událostem posledních let, lze říci, že významnou roli hraje také otázka odlišné kultury a náboženství Turecka. Drtivá většina obyvatel vyznává islámské náboženství, což hýbe veřejným míněním v Evropě.

Kyperská otázka byla připojena na seznam kritérií, bez jejichž splnění EU Turecko mezi své členy nepřijme. Tento dlouholetý konflikt, který způsobuje nesnášenlivost mezi oběma komunitami, odstartovalo Turecko v roce 1974, když zahájilo ozbrojenou vojenskou akci na Kypru. Původním účelem této akce byla obrana proti ozbrojenému útoku řecké vojenské vlády, avšak Turecko v útoku pokračovalo i po pádu řecké vlády kvůli neshodám a

neschopnosti se domluvit s civilní kyperskou vládou. Při turecké invazi byly zabity a ze země odsunuty tisíce kyperských Řeků. Severní část ostrova obsadila turecká armáda se 30.000 vojáky, která působí na ostrově dodnes.

Turecká invaze byla považována za brutální zásah do životů obyčejných lidí a nelze se divit, že mezi oběma komunitami přetrvává nesnášenlivost, i když od invaze uplynulo téměř 40 let. Kyperští Řekové odmítají oficiálně uznat severní část ostrova a naopak kyperští Turkové a Turecko odmítají uznat existenci Kyperské republiky. Přestože dnešní političtí představitelé Turecka nemají s tehdejší rozhodnutím v invazi pokračovat nic společného, lze se domnívat, že mezinárodní společenství očekává z jejich strany první krok v podobě uznání Kyperské republiky. Kyperští Řekové také nesouhlasí s přítomností turecké armády na Kypru a očekávají finanční kompenzace za území a majetek, který byli nuceni opustit. Lze shrnout, že toto jsou tři nejproblematictější oblasti, které hýbou veškerými jednáními, snažícími se o urovnání situace na ostrově.

Většina rozhovorů a jednání, které měly vést ke sjednocení ostrova, dosud troskotala na neschopnosti a nedostatku vůle obou stran přijmout kompromis. Nejkomplexnější řešení nabídnuté ze strany OSN v podobě Annanova plánu, bylo také neúspěšné, právě kvůli těmto sporným otázkám. Kyperští Řekové se nesmířili s přítomností turecké armády na Kypru a nesouhlasili ani s navrhnutým systémem finančních kompenzací pro odsunuté obyvatele.

Z tohoto hlediska lze usuzovat, že nejschůdnějším řešením by bylo právě přijetí vzájemných kompromisů. V tom případě obě strany musí počítat s variantou, že ustoupí z části svých požadavků, jinak nebude možné dospět k řešení kyperské otázky. Další variantou je pokračování současné situace, kdy veškeré řešení kyperského problému je přesunuto na stranu Turecka. Zde je Turecko tím subjektem, který by musel ustoupit ve všech požadavcích. Těžko říci zda EU tímto postupem sleduje pouze snahu, kterou je Turecko ochotno vyvinout, aby se stalo jejím členem, nebo pouze odsunuje turecké členství „na neurčito“ protože očekává, že Turecko na tyto požadavky nikdy nepřistoupí. Situace by tak zůstala dál na „mrtvém bodě“ a Turecko by se členem EU pravděpodobně nestalo.

Pokud EU ze svých požadavků nevyřadí kyperskou otázku lze těžko věřit tomu, že se Turecko někdy stane členským státem, protože z výsledků dosavadních jednání lze pozorovat, že ani jedna ze stran není ochotna ustoupit ze svých požadavků. Mezinárodní společenství, také není schopno přinést zásadní řešení. Mírová mise OSN, ač působí na ostrově od 60. let má spíše stabilizační funkci a její řešení v podobě Annanova plánu bylo neúspěšné. Pokud tedy EU opravdu chce zařadit Turecko mezi své členské státy, mohla by kyperskou otázku ze svých požadavků vypustit a pokračovat v přístupovém procesu.

Další otázkou pro řešení kyperské otázky je to, zda vůbec obě komunity stojí o sjednocení ostrova. Nesnášenlivost mezi oběma komunitami je hluboce zakořeněná a těžko uvěřit tomu, že najdou v dané situaci uspokojivé řešení pro obě strany. V tom případě by se dalo v rámci řešení kyperské otázky uvažovat i o zcela jiném řešení než sjednocení ostrova.

EU tímto klade na Turecko velmi těžké kritérium členství. V současné době však není jediná, která má v dané oblasti své zájmy. Vzhledem blízkosti Kypru k Blízkému východu a strategické poloze ostrova se k situaci na Kypru vyjadřují i světové velmoci a mezinárodní organizace. Svě zájmy zde sledují USA i Rusko, nehledě na to, že neurovnnaná situace na Kypru přináší nestabilitu do struktur NATO.

Lze se domnívat, že působením těchto subjektů by EU mohla částečně ustoupit ze svých kritérií. Každá ze zapojených stran má své cíle a bylo by pro ně mnohem „výhodnější“ aby Turecko stálo na straně EU. V takovém případě lze do budoucna očekávat zvýšený tlak na urovnání situace na ostrově vzhledem k nestabilitě regionu Blízkého východu a dodávek ropy, které by měly přes Turecko proudit směrem na západ. Záleží tedy především na EU, jak moc „touží“ po tom, aby se Turecko stalo jejím členem. Pouze EU rozhoduje o přístupovém procesu a může slevit z požadavků pro členství. Zda by tak učinila pod nátlakem ostatních subjektů je otázka jiná.

Je možné si představit, že by Turecko do EU mohlo vstoupit bez vyřešení kyperské otázky. Celá situace by se mohla následně vyřešit po vstupu Turecka do EU a z pozice členských států a pod případnou záštitou OSN by jednání mohla být o něco jednodušší. Lze usuzovat, že záměr EU je v tom, aby v případě vstupu Turecka do EU se členským státem stala země, která nestojí na pokraji konfliktu. V případě členství Turecka v EU bude potřeba vyřešit celou řadu záležitostí jako institucionální reforma EU, začlenění tureckého hospodářství do struktur EU a další. V tomto případě je pochopitelné, že EU nemůže vynaložit veškerou snahu na řešení regionálního konfliktu, u jehož počátku ani nestála a jen prostřednictvím členských států ho přijala na své území.

Pokud však EU bude nadále nekompromisně požadovat konečné vyřešení kyperské otázky ještě před vstupem Turecka mezi své členy, lze se domnívat, že k němu nemusí nikdy dojít. Ani jedna z komunit není schopna učinit kompromis, který je v dané chvíli pro řešení kyperské otázky nezbytný.

To podporují i průzkumy veřejného mínění, jejichž výsledky mluví sice ve prospěch členství Turecka v EU, ale ne v tom případě pokud by Turecko muselo ustoupit v kyperské otázce. Kyperská republika na druhé straně ovlivňuje členské státy v EU, aby souhlasili s tím, že Turecko musí před vstupem uznat Kyperskou republiku. A také hrozí Turecku, že z pozice

členského státu EU má možnost vetovat přístupová jednání. S tímto přístupem na obou stranách lze jen těžko očekávat kompromisní řešení a následné sjednocení ostrova, které by vedlo k členství Turecka v EU.

7 Bibliografie

Primární zdroje

- ČTK. EU se o trochu více otevřela Turecku. *MF Dnes*, 22. prosince 2009, s. 7.
- ČTK. Turci nechtějí, aby Kypr zmařil jejich vstup do EU. *MF Dnes*, 21. července 2006, s. 12.
- ČTK. Turecko odmítá přijímat lodi a letouny na Kypru. *MF Dnes*, 2. září 2005, s. 8.
- DALOGLU, Tulin. Turkey's EU accession. *Washington Times*, 14.11.2006, s. 19.
- EVROPSKÁ KOMISE. *Rozšíření: Vztahy EU-Turecko* [online]. <http://ec.europa.eu>, [cit. 15. srpna 2010]. Dostupné na <http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/relation/index_cs.htm>.
- GROHOVÁ, Johanna. EU brzdí turecký vlak do Evropy. *MF Dnes*, 12. prosince 2006, s. 8.
- GROHOVÁ, Johanna. Kypr – příběh ostrova, který rozděluje zed' a nenávisť. *MF Dnes*, 22. prosince 2004, s. 11.
- Hlavní změny ve fungování EU* [online]. www.euroskop.cz, [cit. 8. září 2010]. Dostupné na <<http://www.euroskop.cz/8880/sekce/hlavni-zmeny-ve-fungovani-eu/>>.
- KOUBOVÁ, Kateřina. Merkelová: Turci, učte se německy, ale Unii teď vzdejte. *MF Dnes*, 30. března 2010, s. 7.
- KOUMI, Andreas. The Turkey-Cyprus issue. *Washington Times*, 15. září 2005, s. 13.
- Kypr v Evropské unii* [online]. www.euroskop.cz, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.euroskop.cz/551/sekce/kypr-v-evropske-unii/>>.
- LEŠENAROVÁ, Hana. Turecko nechce uznat Kypr. *MF Dnes*, 17. prosince 2004, s. 1.
- MAŠEK, Jaroslav. Turecko nedorazí, bude euro za 10 Kč? *MF Dnes*, 4. května 2010, s. 2.
- Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Historical review* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus01_en/cyprus01_en?OpenDocument>.
- Ministry of foreign affairs of the Republic of Cyprus. *Latest development* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/cyprus02_en/cyprus02_en?OpenDocument>.
- Přístupové rozhovory EU s Chorvatskem a Tureckem. *Španělsko dohání, co se dá: otevřelo kapitoly s Chorvatskem a Tureckem* [online]. www.euractiv.cz, [cit. 16. dubna 2011].

Dostupné na <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/spanelsko-dohani-co-se-da-otevrela-kapitoly-s-chorvatskem-a-tureckem-007684>>.

Přístupové rozhovory EU a Turecka. *Turecko nevstoupí do EU dříve než v roce 2024, myslí si rakouský ministr* [online]. www.euractiv.cz, [cit. 16. dubna 2011]. Dostupné na <<http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/clanek/turecko-nevstoupi-do-eu-drive-nez-v-roce-2024-mysli-si-rakousky-ministr-008284>>.

STÖCKL, Pavel. Kypr zůstává rozdělený, zřejmě navždy. *MF Dnes*, 21. července 1999, s. 8.

UNFICYP, United Nations Peacekeeping Force in Cyprus. *About UNFICYP* [online]. www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1, [cit. 30. května 2011]. Dostupné na <http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=778&tt=graphic&lang=11>.

UNFICYP, United Nations Peacekeeping Force in Cyprus. *UNFICYP Background* [online]. www.un.org, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficy/background.shtml>>.

UN News Centre. Greek Cypriot and Turkish Cypriot leaders agree to greater UN role in talks – Ban [online]. www.un.org, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=38967&Cr=Cyprus&Cr1=>>>.

UN News Centre. *Security Council extends mandate of UN peacekeeping force in Cyprus* [online]. www.un.org, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=38701&Cr=cyprus&Cr1=>>>.

Velvyslanectví Kyprské republiky v Praze. *Kypr a EU* [online]. www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/index_en/index_en?OpenDocument, [cit. 7. července 2011]. Dostupné na <http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassyprague.nsf/cyprusandtheeu_ol/cyprusandtheeu_ol?OpenDocument>.

Sekundární zdroje

BELL, Andrew. *Etnické čistky*. 1. vydání. Praha: Práh, 2003. 327 s. ISBN 80-7252-070-9.

BENEŠ, Vít. Evropská unie a Turecko: krize důvěry? *Mezinárodní politika*, 2006, č. 11, s. 16-18.

FIALA, Petr, PITROVÁ, Markéta. *Rozšiřování ES/EU*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003. 248 s. ISBN 80-210-3041-0.

GERGELOVÁ, Angelika. Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 153 s. ISBN 978-80-244-1875-9.

GÜNEY, Aylin. The future of Turkey in the European Union. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science, 2005, s. 303-316.

- HRADEČNÝ, Pavel. *Řekové a Turci: Nepřátelé nebo spojenci*. Praha: Lidové noviny, 2002. 226 s. ISBN 80-7106-378-9.
- KLIOT, N. MANSFIELD, Y. The political landscape of partition – the case of Cyprus. *Political Geography*. Haifa: University of Haifa, Department of Geography, 1997, s. 495-521.
- LETTA, Enrico. *Rozšiřování Evropské unie*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2004. 95 s. ISBN 80-86598-66-7.
- LINDLEY, Dan. Historical, Tactical, and Strategic Lessons from the Partition of Cyprus. *International Studies Perspectives*, University of Notre Dame, 2007, s. 224–241.
- LOIZIDES, Neophytos G. *The presidential election in Cyprus*. Northern Ireland, United Kingdom: Queen's University Belfast, School of Politics, International Studies and Philosophy, 2008, s. 163-166.
- MÜFTÜLER-BAC, Meltem. The Cyprus debacle: what the future holds. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science, 1999, s. 559–575.
- SOULEIMANOV, Emil. Perspektivy vstupu Turecka do Evropské unie: Viděno z českého úhlu pohledu. *Mezinárodní politika*, 2005, č. 1, s. 10-12.
- SÖZEN Ahmet, ÖZERSAY, Kudret. The Annan Plan: State Succession or Continuity. *Middle Eastern Studies*, 2007, Vol. 43, s. 125 – 131.
- SÖZEN, Ahmet. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 129 – 131.
- STUDNIČNÁ, Zuzana. Turecký pochod za lepšími časy. *Mezinárodní politika*, 2007, č. 9, s. 14-17.
- SUMER, Fahrettin. Turkey, a Special EU Neighbour Patiently Awaiting a "Promised Marriage". *Virginia Commonwealth University, International Studies Faculty*, 2009, s. 124 – 138.
- SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Linde Praha a. s., 2007. 244 s. ISBN 978-80-7400-352-3.
- ŠARADÍN, Pavel. TUNKROVÁ, Lucie. *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 153 s. ISBN 978-80-244-1875-9.
- TEKIN, Ali. Future of Turkey – EU relations: a civilisation diskurse. *FUTURES*. Ankara: Bilkent University, Department of International Relations, 2005, s. 287 – 302.
- THIM, Michal. *Vnější vztahy Evropské unie: Turecko*. 1. vydání. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008. 143 s. ISBN 978-80-87092-00-2.
- TOCCI, Nathalie. The „Cyprus Question“. *Russian and east european finance and trade*, 2002, Vol. 38, s. 59-86.

ULUSOY, Kivanç. The Europeanization of Turkey and its impact of the Cyprus problem, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 2008, Vol. 10, s. 309 – 329.

ÜÇER, Elif. Turkey's accession to the European Union. *FUTURES*. Cologne: University of Cologne, 2006, s. 197-211.

VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 811 s. ISBN 978-80-7106-570-8.

YILMAZ, Kadir. A Partitioned State that is in the European Union: The Case of Cyprus, *Ankara Bar Review*, 2010, Vol. 1, s. 125-140.

ZEMAN, Jiří. *Přistoupení k EU a nutnost provádění ústavních změn*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 152 s. ISBN 978-80-210-5043-3.